

{ KENTERINGen] digit

1 mei

Rerum
Novarum

Rechtvaardige fiscaliteit

Encycliek Caritas in Veritate

Benno Barnard en Sharia4belgium

Dag van het socialisme

Vijgen, of liever opstanding ná Pasen

KENTERINGen]digit

{KENTERINGen]digit is de digitale opvolger van {KENTERINGen] die tot de zomer van 2007 op papier verscheen. {KENTERINGen]digit wil een tijdschrift zijn waarin talrijke vertegenwoordigers en (basis)groepen uit de kritische christelijke basisbeweging de gedachten en krachten bundelen. Met dit magazine wil de redactie een blad aanbieden dat maatschappelijke toestanden helpt te analyseren en sporen trekt voor een oecumenische bevrijdingstheologie.

{KENTERINGen]digit legt de hoopvolle wendingen in onze maatschappij en kerken bloot. Het breekt met de logica van het kapitalisme en zijn wetmatigheden omwille van haar radicale keuze voor de zwaksten in onze samenleving.

De inhoud en de editoriaals van de 5 papieren jaargangen van {KENTERINGen] vind je op onze weblog <http://Kenteringen.skynetblogs.be>. {KENTERINGen]digit vind je hier op www.Kenteringen.be en op www.abelweb.be bij de publicaties onder digitaal register.

Redactie

Paul De Witte, Willy Duchatelet, Jozef Mampuy, Katrien Rombouts, Jan Soetewey, Elke Vandepierre.

Werken mee aan dit nummer

- Paul De Witte (°46), woordvoerder Basisbeweging voor Democratie in Samenleving en Kerken, redactielid
- Eric Hulsens (°49), auteur
- Marij Loos (°54), lid CvS, lay-out
- Jozef Mampuy (°49), militant in de Christelijke Arbeidersbeweging, lid CvS, redactielid
- Jef Mariën (°42), oud-vakbondsafgevaardigde COC, lid Beweging en CvS
- Jan Soetewey (°41), medewerker CvS, eindredactie
- Elke Vandepierre (°73), coördinator Motief, redactielid
- André Van Droogenbroeck (°45), klinisch psycholoog, werkt als zelfstandige psychotherapeut

Contact

kenteringen.digit@gmail.com
website: www.kenteringen.be

p5 * De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen Over fiscale rechtvaardigheid onder het kapitalisme

{KOP en Munt]

Onbekend maakt onbemind zegt het spreekwoord. Weinigen weten precies hoe het Belgisch fiscale stelsel in elkaar zit. Hoe rechtvaardig of onrechtvaardig zijn 'de belastingen'? Meestal wordt erover geklaagd. Terecht of onterecht? Feit is dat de enen in verhouding te veel betalen en de anderen veel en veel te weinig. De enen kunnen frauderen, de anderen niet. Het wordt de hoogste tijd om een echte fiscale rechtvaardigheid in te voeren, zodat men graag –ieder volgens draagkracht– zijn financiële bijdrage betaalt aan het collectief welzijn. Hoogste tijd om werk te maken van een vermogensbelasting, ook wel 'miljonairstaks' genoemd. Jozef Mampuy legt het haarfijn en in eenvoudige taal uit.

p14 * Als de waarheid regeert...

Caritas in Veritate. Encycliek van Benedictus XVI

{Kop en MUNT]

Is het toeval dat net Joseph Ratzinger een encycliek over 'waarheid' schrijft? Of is het een obsessie van de voormalige prefect van de Romeinse Congregatie voor de Geloofsleer? Maar 'Caritas in Veritate' is ook een 'sociale encycliek' die zich, in deze tijden van globalisering en crisis, in de traditie van de 'sociale leer van de kerk' wil stellen. Met 1 mei en Rerum Novarum voor de deur waren we benieuwd of Benedictus XVI daar iets waar-achtig vernieuwends over te vertellen heeft.

p24 * Het Afrikavirus

{De Rode Draad]

Mieke Berghmans, 33 jaar en thans werkzaam in Broederlijk Delen, heeft verschillende jaren in Afrika doorgebracht. In Zimbabwe startte ze een project van aidspreventie. Ze legt een sterke nadruk op een holistische en transparante aanpak. Het langetermijnperspectief en de zelfwerkzaamheid van de doelgroep moeten steeds in het oog gehouden worden. Ze bracht ook een bezoek aan Congo. Dat heeft op haar een diepe indruk nagelaten.

3

Redactioneel

Zelfzuiverende bloedsomloop

5

KOP en munt

De sterkste schouders moeten de

zwaarste lasten dragen

Over fiscale rechtvaardigheid onder het
kapitalisme

14

Kop en MUNT

Als de waarheid regeert...

Caritas in Veritate. Encycliek van
Benedictus XVI

22

To the Point

Weg met!

Benno Barnard en Sharia4belgium

24

De Rode Draad

Het Afrikavirus van Mieke Berghmans

27

In Beweging

Dag van het socialisme

30

Het Derde Testament

Vijgen, of liever opstanding na Pasen

35

Brood en Rozen

Met morele kracht

Bedenkingen naar aanleiding van
'Ontmoetingen met Fidel Castro'

38

Laatste pagina

Zelfzuiverende bloedsomloop

Wat zijn de feiten? De Rooms Katholieke Kerk ligt onder vuur omwille van seksueel misbruik. De daders, zowel van het misbruik zelf als van het verborgen houden ervan, zijn priesters, bisschoppen en (voormalig) kardinalen. De leiders van de Kerk dus. De slachtoffers zijn kinderen en adolescenten. Mijn hoop is dat nu eindelijk, na al die jaren van opgelegd zwijgen, de slachtoffers eindelijk recht zullen gedaan worden. Niet door de Kerk, maar door de samenleving. Ik hoop dat politie en justitie nu eindelijk de noodzakelijke bewijzen in handen zullen krijgen om het misbruik te stoppen, om de daders en medeplichtigen te straffen. Ik hoop dat hierdoor een helende wending in gang mag komen in de getraumatiseerde levens van de misbruikten.

Maar ik vrees tegelijk dat hiermee het leed niet zal stoppen, dat het machtsmisbruik in de Katholieke Kerk in Vlaanderen en wereldwijd onverminderd door zal gaan. De daders zullen aan de schandpaal genageld worden, uitgestoten, vervolgens vervangen. Eens de publieke biecht achter de rug, de kankercellen uit het zuivere lichaam van de Kerk weggesneden zijn, zal het gewone Roomse leven hervat worden, zullen de klokken weer luiden, de geloofsbelijdenis in de onfeilbaarheid van Paus en Instituut herhaald worden.

De Kerk heeft namelijk een 'zelfzuiverende bloedsomloop', zoals Danneels dat reeds elf jaar geleden pleegde te noemen (1). Op dat moment gebruikte Danneels dit beeld om het lot te voorspellen van de 'dissidenten' (i.c. de Synodale Katholieken) die binnen zijn Kerk een democratiseringsproces op gang wilden brengen door o.m. te ijveren voor het verder doordenken van de grondgedachten van Vaticanum II, voor de verregaande deelname van niet-gewijde gelovigen aan het vormgeven van de liturgie en het kiezen van haar eigen voorgangers, voor het recht om te blijven zoeken naar waarheid, voor het recht om vrij te kiezen voor een al dan niet celibatair leven als priester. De machtsstructuur van de Kerk werd niet enkel door de Synodalen, maar door talrijke bewegingen en individuen, meermaals fundamenteel in vraag gesteld: analoog aan de Acht Mei Beweging in Nederland, ontstond in Vlaanderen de Kerk- en MaatschappijKritische Christenen, er waren de kritische publicaties van Rik Devillé en zijn initiatieven met Werkgroep Mensenrechten in de Kerk, er was Een Ander Gezicht van de Kerk, het Kerkreferendum, en talrijke andere bewegingen.

Danneels liet echter in '99 al duidelijk verstaan dat 'de Kerk nu eenmaal geen democratie is' en dat wie zich daar niet bij neer kon leggen, 'als vanzelf door de geloofsge-meenschap uitgestoten zou worden als schadelijke (wezensvreemde) elementen'. Over het resultaat heeft Danneels gelijk gekregen: de dissidenten werd het zwijgen opgelegd en ze verdwenen uit de bloedsomloop. Sommigen moesten er noodgedwongen het bijltje bij neerleggen, anderen sluimerden verder in een parallel zenuwstelsel, zoals bijvoorbeeld Basisbeweging voor Democratie in Samenleving en Kerken, die vandaag nog bestaat maar zonder veel slagkracht. Alleen gebeurde dat niet 'vanzelf', noch op mystieke wijze. De kerkkritische bewegingen werden door de hiërarchie subtiel maar zeer efficiënt de strot dichtgeknepen. De Kerk heeft daar zo haar instrumenten voor: betrokken priesters werden bedreigd met ontslag en dus broodroof (een machtig wapen aangezien priesters

(1): Interview in De Standaard, 18.12.1999.

die ontslagen worden uit hun ambt niet eens stempelgeld ontvangen), betrokken organisaties werden geboycot door subsidiekanalen af te snijden, sympathiserende gelovigen werden gewaarschuwd dat hun verbondenheid met de bewuste onreine organisaties onreinheid tot gevolg zou hebben. De 'zuiveringskuur' die op Belgisch niveau doorgevoerd werd, was wereldwijd in de jaren zeventig al ingezet. Wie deviant gedrag vertoonde mocht rekenen op een waarschuwend vingertje, zwijgplicht, of excommunicatie: bevrijdingstheologen die het evangelie inzette als bron tot verzet tegen onderdrukking en de kerk opriepen om de belangen van de armsten te verdedigen zoals Leonardo Boff, theologen die de biologische maagdelijkheid van Maria contextueel interpreteerden of andere gevaarlijke exegetische gedachten ventileerden zoals Schillebeeckx en Küng, zusters en priesters die een te politieke analyse maakten in hun strijd met armen tegen uitbuitende en meedogenloze regimes zoals Yvonne Gevara,... De congregatie voor de Geloofsleer, met toenmalig voorzitter Ratzinger, was er als de kippen bij om elke kritische gedachte onmiddellijk de kop in te drukken.

Waar wil ik nu naartoe? Niet Van Gheluwe vormt het probleem van deze Kerk. Niet de machtsmisbruikende priester in Aubange, Erps-Kwerps of Nergenshuizen zijn de oorzaak. Zelfs Danneels of Léonard vormen niet de basis van de gruwelijke werkelijkheid die vandaag in de Rooms Katholieke Kerk aan het licht komt. Zij zijn slechts de gevolgen van het probleem. Een instituut dat een gelovige beweging versteent tot 'Enige Waarheid', die de oorspronkelijke inspiratie verengd tot dogma's die de eigen macht dienen, die een feodale structuur errond uitbouwt en een onfeilbare leider als vertegenwoordiger van God en van Jezus Messias hier op aarde installeert, een instituut dat het engagement van priesters verbindt aan een opgelegd celibatair leven, die bisschoppen en priesters op de knieën dwingt tot totale gehoorzaamheid en volgelingen verhinderen om de eigen traditie te interpreteren en vorm te geven, perverteert zichzelf.

De christelijke traditie ontstond als een dynamische subversieve beweging, vlijmscherp zowel voor de politieke machten die het volk vermaalden, als voor haar eigen religieuze leiders die collaboreerden met het Romeinse Imperium. Het was een beweging die vele gezindten kende, en haar kracht vond doorheen het interne debat over hoe zij bevrijdende medestander kon zijn voor de meest kwetsbaren in die harde samenleving: vreemdeling, weduwe, wees. Het was een beweging die niet één Waarheid, niet één Evangelie, maar talrijke Evangelies –elk in hun eigen context- naar voren schoof als mogelijke analyse en strategie om die bevrijdende missie waar te maken. Het heil van hun beweging maken lag niet in de vraag of Jezus onfeilbaar was, het lag in 'het horen naar de Stem van wie geen stem hadden'. De voorwaarde om een leidinggevende rol in die beweging te vervullen lag niet in celibatair leven, maar in de vaardigheid om die 'Stem van de stemlozen' gezag te geven, aan het eigen belang te verzaken en de bereidheid om zelf als 'onrein' verklaard te worden door de belagers van de armsten, zieken, uitgespuwden.

Een instituut dat die traditie verloochent en de eigen macht en onfeilbaarheid blijft vooropstellen zal de perversiteit nooit uit het eigen lichaam gezuiverd krijgen.

*Paul De Witte,
woordvoerder voor Basisbeweging voor Democratie in Samenleving en Kerken
(netwerk van kritische christenen en basisgroepen in Vlaanderen)*

De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen

Over fiscale rechtvaardigheid onder het kapitalisme

Fiscaliteit of belastingen zijn eigenlijk nooit ver weg in het publieke discours. Maar de laatste jaren zijn ze wel bijzonder vaak en opvallend aanwezig in het nieuws. Zowel op internationaal als op nationaal vlak. Denken we maar aan de kritiek op de belastingsparadijzen en aan de roep naar een financiële transactietaks (FTT), een uitgebreide versie van de beter bekende Tobintaks op wisselkoersspeculatie. Zelfs toplanden als Frankrijk en Duitsland werpen zich op als pleitbezorgers van deze FTT bij de G20, het nieuwste forum van de belangrijkste landen in de wereld. In eigen land kent de roep om een of andere vorm van nieuwe lasten op kapitaal een toenemend succes. Zo is er het voorstel van een vermogensinkomstenbelasting door de SP.a en de steeds opnieuw herhaalde eis van een vermogensbelasting door de christelijke arbeidersbeweging, geconcretiseerd in de 'miljonairstaks' van de PVDA.

De oorzaak van deze hernieuwde aandacht voor de fiscaliteit is niet ver te zoeken: de zwaarste economische crisis sinds de jaren dertig. Op internationaal vlak heeft de voorbije periode overduidelijk aangetoond dat de totale deregulering van de financiële sector sinds de jaren tachtig, het kapitalisme zelf in gevaar bracht. Vandaar dat zelfs vroegere (en huidige) voorstanders van een neoliberaal systeem - denk maar aan professor Paul De Grauwe of aan Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz - vragende partij zijn geworden voor allerlei controle- en reguleringsmechanismen die, samen met banktaksen en een FTT, de wispelturigheid van de vrije financiële markten aan banden moeten leggen. Met fiscale herverdeling of rechtvaardigheid op wereldvlak heeft dat weinig te maken. Wat natuurlijk ook niet wil zeggen dat een dergelijke (her)regulering voor de arme landen geen verbetering van hun situatie kan betekenen. Nu een of andere vorm van een zelfs maar minimale FTT in het verschiep ligt, wordt de belangrijkste vraag waarvoor de opbrengst van een dergelijke FTT gebruikt zal worden. Zal de opbrengst dienen om banken te redden die met het geld van de gewone spaarders onverantwoorde risico's hebben genomen? Zal de opbrengst dienen om de putten te vullen van de overheden die zijn ontstaan bij de redding van de banken? Of zal de opbrengst gebruikt worden om de Millenniumdoelstellingen te doen slagen of sneller te bereiken?

De voorbije periode heeft ook overduidelijk aangetoond dat de rol van de nationale overheden nog lang niet is uitgespeeld. Eerder het tegendeel zelfs. Helemaal tegen de sinds vele jaren dominerende trend van privatisering in, is nu gebleken hoe belangrijk, ja zelfs onmisbaar, de nationale overheden zijn. Want het zijn toch maar die verfoeide nationale overheden die het financieel systeem en daarmee het hart van het kapitalisme, van de ondergang hebben gered. De prijs daarvoor wordt nu en in vele komende jaren, op de eerste plaats betaald door de gewone man en vrouw, door de gewone belastingbetaler. Want de meeste landen worstelen zeker nog voor enkele jaren met enorme begrotingstekorten die op hun beurt weer de staatsschuld doen toenemen. Die begrotingstekorten en groeiende staatsschuld zijn het gevolg van een tekort aan inkomsten om alle noodzakelijke uitgaven te dekken. Wat inkomsten voor de overheid zijn, zijn belastingen voor de burgers en bedrijven.

Spreken over belastingen

Spreken over belastingen gebeurt meestal zeer gevoelsgeladen: het is bon ton om er tegen te zijn en slechts weinigen zijn er uitgesproken voor. Maar achter die gevoelsgeladen uitspraken liggen meestal een reeks onuitgesproken uitgangspunten.

1. Een visie op de rol van de overheid in de samenleving. Wie in de samenleving de klemtoon wil leggen op de individuele verantwoordelijkheid, ziet voor de overheid eerder een beperkte rol weggelegd. In dat geval heeft de overheid weinig werkmiddelen nodig en kan dus ook het inkomen van de overheid beperkt zijn. En dus hoeven er niet veel belastingen geheven te worden. Wie echter de klemtoon legt op de collectieve verantwoordelijkheid van de hele gemeenschap heeft meer baat bij een overheid die stuurt en controleert. Zo 'n overheid heeft meer werkmiddelen nodig, dus meer inkomen en er zal dus meer belasting worden geheven.
2. In een rechtvaardige samenleving ligt de klemtoon op de collectieve verantwoordelijkheid van de hele gemeenschap en zij heeft daarom behoefte aan een sterke overheid. Een sterke overheid heeft veel werkmiddelen nodig en daarom zijn belastingen onvermijdelijk omdat zij de inkomsten vormen van de overheid. Cruciaal is wel dat deze belastingen rechtvaardig worden geheven. Rechtvaardig wil zeggen dat hoe rijker je bent hoe meer belastingen je betaalt of 'dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen'. En uiteraard ook rekening houdend met de verschillende behoeften van eenieder.
3. De belastingen die we betalen zijn geen door de overheid 'gestolen' of aan de overheid 'weggegeven' geld. Zij vloeien via het ter beschikking stellen van publieke goederen en diensten op een of andere manier terug naar de individuele belastingbetaler en de gemeenschap.

Waarvoor dienen belastingen?

Belastingen vormen het inkomen en dus de werkmiddelen van de overheid. Door het innen van belastingen kan de overheid drie belangrijke functies vervullen.

1. Binnen de groep van belastingbetalers een herverdeling van hoge naar lage inkomens.
2. Voor de hele gemeenschap publieke goederen en diensten ter beschikking stellen. Denken we maar aan onderwijs, infrastructuur (wegen, scholen, klinieken, enz.), justitie, ordehandhaving, overheidsadministratie enz.
3. Sturing van de sociaaleconomische ontwikkeling door beïnvloeding van het economisch gedrag van consumenten, burgers en bedrijven. Dat laatste kan door fiscale voordelen toe te kennen aan burgers en bedrijven om bv. milieuvriendelijke investeringen te stimuleren. Fiscale voordelen toekennen betekent dat de overheid een deel van haar inkomen 'teruggeeft' aan de burgers en de bedrijven, wat er feitelijk op neerkomt dat deze dan minder belasting betalen.

Om belastingen te beoordelen geldt niet het criterium van de hoeveelheid in de zin van: hoe minder belastingen ik betaal, hoe beter. De beoordelingscriteria bij uitstek zijn de antwoorden op de volgende vragen.

1. Hoe (goed) gebruikt de overheid het belastinggeld bij het vervullen van haar functies?
2. Hoe rechtvaardig worden de belastingen geïnd?

Het antwoord op de eerste vraag veronderstelt een kritische evaluatie van het sociaal en economisch beleid door de overheid. Daar gaan we hier niet verder op in.

Om een antwoord te kunnen geven op de tweede vraag bekijken we eerst van dichtbij welke soorten belastingen er bestaan en hoe die geïnd worden.

Soorten belastingen

Grosso modo bestaan er twee soorten belastingen: de directe en de indirecte belastingen. De directe belastingen zijn belastingen op inkomens. De twee belangrijkste directe belastingen zijn de personenbelasting en de vennootschapsbelasting. De personenbelasting bestaat voor het grootste deel uit belastingen op lonen en wedden van werknemers en ambtenaren, op sommige sociale uitkeringen en op de inkomens van zelfstandigen en vrije beroepen. De vennootschapsbelasting is een belasting op de winsten van de bedrijven. De indirecte belastingen zijn belastingen op het ver/gebruik van goederen en diensten. De belangrijkste indirecte belastingen zijn de BTW en de accijnzen.

In 2008 waren de personenbelasting en de indirecte belastingen ieder goed voor bijna 40% van de belastingsinkomsten. De vennootschapsbelasting voor zowat 13% van alle belastingsinkomsten.

Het 'progressief' karakter van de personenbelastingen

De personenbelasting op het inkomen uit arbeid (werknemers, ambtenaren, zelfstandigen, vrije beroepen) wordt berekend door toepassing van een progressief barema op het belastbaar inkomen (BI). Dat BI wordt bekomen na aftrek van o.a. de gewone en bijzondere bijdrage aan de sociale zekerheid alsook na een aftrek voor beroepskosten (forfaitair of aftrek van de 'werkelijke' beroepskosten). Het resultaat van het progressief barema kan dan nog verder verminderd worden met een aantal specifieke verminderingen zoals: het van belasting vrijgesteld inkomen, een vermindering voor gezinslasten of voor bouwsparen, voor pensioensparen, verzekeringspremies enz. Op het einde van de berekening van de verschuldigde belasting wordt daar nog de gemeentebelasting bijgeteld.

Bij de toepassing van het progressief barema wordt het BI (op jaarbasis) opgedeeld in schijven waarop een opklimmend belastingtarief wordt toegepast. Sinds enkele jaren gaat het over vijf tarieven. De grensbedragen van de schijven waarop deze tarieven worden toegepast worden sinds 1999, na onderbreking van een zestal jaren, opnieuw geïndexeerd, dwz verhoogd in functie van de gestegen levensduurte.

Een voorbeeld voor het aanslagjaar 2009 om dit te verduidelijken. Een alleenstaande werknemer heeft een BI (op jaarbasis) van 37.330 euro. Op de eerste schijf van zijn BI tot 7.900 betaalt hij 25% maar de eerste 6.340 euro van deze schijf is vrijgesteld van belastingen. Het resultaat ziet er dan verder als volgt uit:

25% op schijf 1 van 0 (vrijgesteld 6.430) tot 7.900 euro	367,5 euro
30% op schijf 2 van 7.900 tot 11.240 euro	1.002 euro
40% op schijf 3 van 11.240 tot 18.730 euro	2.996 euro
45% op schijf 4 van 18.730 tot 34.330 euro	7.020 euro
50% op schijf 5 alles boven 34.330 euro (hier: tot 37.330)	1.500 euro

De totale belasting is de optelsom van deze vijf bedragen of 12.885,5 euro of 34,5% van het BI. Dit percentage noemt men de gemiddelde aanslagvoet. Het progressieve karakter van de personenbelasting kan men aflezen aan de stijging van de gemiddelde aanslagvoet naarmate het BI stijgt. Dus naarmate het BI stijgt zal een steeds groter deel daarvan aan belastingen worden betaald. Zo zal iemand met een BI van 20.000 euro een gemiddelde aanslagvoet hebben van rond de 25% en dus ongeveer 5.000 euro aan belastingen betalen. Voor iemand met een BI van 40.000 euro loopt dit op tot 36% en 14.200 euro. Maar nooit zal iemand meer dan 50% aan belastingen betalen vermits de marginale aanslagvoet, dwz het belastingstarief van de hoogste inkomensschijf (alles boven 34.330 euro) 50% is. Zo bedraagt de gemiddelde aanslagvoet voor een BI van 1 miljoen euro ongeveer 49%.

Sinds enkele jaren is er ook steeds meer sprake van een zogenaamde 'vlaktaks', wat zoveel wil zeggen als één en hetzelfde tarief voor iedereen. In ons land wordt dit stelsel vooral gepromoot door Lijst Dedecker (LDD). Het oorspronkelijk voorstel van LDD was een vlaktaks van 25% en een verhoging van het van belasting vrijgesteld bedrag tot 12.500 euro. Critici berekenden dat dit voor de overheid zowat 35 miljard euro minder inkomsten zou opleveren, dat de 10% laagste inkomens hun inkomen met 1,6% zouden zien dalen en dat de 10% hoogste inkomens zouden toenemen met 24% of gemiddeld 1.184 euro per maand. Ook bij alle andere varianten van de vlaktaks daalt het inkomen van de overheid en is de winst voor de hoge inkomens steeds een veelvoud van de margere 'winst' van de midden- en lagere inkomens. Gelijk welk voorstel van vlaktaks vergroot alleen maar de ongelijkheden in de samenleving.

Hoe rechtvaardig zijn onze 'progressieve' personenbelastingen?

Ons progressief belastingstelsel voor wat de personenbelasting betreft is dus zeker rechtvaardig te noemen omdat 'de sterkste schouders' (lees: de hoogste belastbare inkomens) in verhouding steeds 'zwaardere lasten' (lees: een steeds hoger aandeel van hun BI aan belastingen betalen) dragen. Cruciaal is natuurlijk wel dat het BI op een eerlijke en correcte wijze berekend wordt. En hier loopt behoorlijk wat verkeerd.

Een eerste vaststelling is dat het progressief karakter in de voorbije jaren serieus werd afgezwakt. Zo werd in 1983 de globalisering van de inkomsten afgeschaft. Tot dan werden inkomsten uit kapitaal (spaargeld, aandelen en alle andere beleggingsvormen) samengegeld met het inkomen uit arbeid en dus ook aan het progressief tarief belast. Sindsdien geldt voor die inkomsten ten hoogste een aanslagvoet van 25%. Vervolgens werd het aantal tarieven en het hoogste tarief serieus verminderd. In 1988 bedroeg het hoogste tarief nog bijna 70%. De 'belastinghervorming' van 1988 verminderde het aantal tarieven tot 7 en het hoogste tarief tot 55%. De recente 'belastinghervorming' tussen 2001 en 2005 schafte op haar beurt de twee hoogste tarieven van 55 en 52,5% af. Sindsdien zijn er nog slechts vijf tarieven waarvan het hoogste, de marginale aanslagvoet, 50% bedraagt. Onnodig te zeggen voor welke inkomenscategorieën deze ingrepen de grootste 'winst' opleverden.

Het progressief karakter van de personenbelasting wordt echter vooral uitgehold door de toepassing van de werkelijke aftrek van de beroepskosten. Hierdoor wordt het BI soms meer dan fors naar beneden getrokken en parallel daarmee de belastingsinkomsten. De werkelijke beroepskostenaftrek wordt in verhouding veel meer toegepast door de hogere

inkomenscategorieën. Zo betekent voor de 10% hoogste inkomens in ons land de toepassing van de werkelijke aftrek van de beroepsinkomsten in plaats van de forfaitaire (door de fiscus automatisch toegepaste) beroepskostenaftrek een forse daling van hun gemiddelde aanslagvoet van 37 naar 28 procent. Wanneer je een vergelijking maakt tussen socio-economische groepen is het contrast nog veel duidelijker. Zowel voor loon- en weddetrekkenden als voor sociale uitkeringstrekkers is er gemiddeld genomen nauwelijks een verschil in gemiddelde aanslagvoet bij toepassing van de forfaitaire of de werkelijke beroepskostenaftrek. Bij de zelfstandige inkomens (inclusief vrije beroepen) daalt de gemiddelde aanslagvoet bij toepassing van de werkelijke beroepskostenaftrek van 30 tot iets meer dan 12%! Hier is het 'progressief' karakter totaal verdwenen. Als groep hebben loon- en weddetrekkenden een beduidend hogere gemiddelde belastingsvoet dan zelfstandigen en vrije beroepen.

Daarnaast is er een toenemende trend tot oprichting van (eenpersoons)BVBA's door zelfstandigen en vrije beroepen. De marginale aanslagvoet (tussen 25 en 34%) is daar heel wat lager en zo ontlopen zij de hogere aanslagvoeten van de personenbelasting. Daarom spreekt men hier ook van belastingontwijking, want strikt genomen gebeurt er niets onwettelijks. Er wordt alleen gebruik gemaakt van de mogelijkheden die onze overheid zelf heeft geschapen. De vraag is: waarom?

Hoeveel bedrijfswinst blijft er over om te belasten?

De tweede belangrijkste inkomstenbelasting is de vennootschapsbelasting, de belasting op de winst van de bedrijven. Hierover hoor je meestal niets anders dan geweeklag en gejammer omdat België een van de hoogste officiële aanslagvoeten van de rijke landen zou hebben. Die bedraagt 33,99%. Maar voor een belastbare winst beneden 25.000 en 90.000 euro betaal je slechts 24,25 en 31% vennootschapsbelasting. Ter herinnering en vergelijking: in de personenbelasting betaal je op een inkomen tussen 18.730 en 34.330 euro reeds 45% en daarboven zelfs 50%.

Maar de grootste 'winst' ligt ook hier in de berekening van de belastbare winst. Zo geven de bedrijven zelf toe dat door de talloze aftrekmogelijkheden de gemiddelde aanslagvoet rond 25% zou liggen. Daarom ook steeds hun vraag om het zogenaamde 'normaal tarief' op 25% te brengen zodat buitenlandse bedrijven niet zouden afgeschrikt worden door dat hoge officiële tarief. En zou men dan ook de talloze aftrekmogelijkheden reduceren of schrappen? Of blijven die gewoon verder bestaan en daalt de gemiddelde aanslagvoet nog een stuk beneden die 25%? Maar eigenlijk hoeft dat niet meer want dat is reeds realiteit voor heel wat grote bedrijven. Zo berekende de Nationale Bank dat voor 2006 de 26 grootste Belgische bedrijven gemiddeld 1% belasting betaalden. Recent onderzoek toonde dan weer aan dat de 500 grootste Belgische bedrijven in 2001 gemiddeld 24,19% aan vennootschapsbelasting betaalden en dat dit percentage in 2008 was gedaald tot 13,57%.

De belangrijkste oorzaak van dit lage percentage is het stelsel van de coördinatiecentra dat in 2001 werd veroordeeld door Europa wegens concurrentievervalsing. Tegen 2011 zou het stelsel moeten verdwenen zijn. Dit stelsel zorgde ervoor dat 207 coördinatiecentra, een soort financiële hoofdkwartieren van grote bedrijven, in 2002 op een totale belastbare winst van 5,36 miljard euro slechts 73 miljoen euro vennootschapsbelasting betaalden of 1,36%! Ter vervanging van de coördinatiecentra werd in 2007 het systeem van de notionele intrestaftrek (NIA) ingevoerd. De techniek veranderde, maar de bedoeling bleef dezelfde: bedrijven zo weinig mogelijk belasting laten betalen. Ondertussen maken zowat

twee derde van alle bedrijven die in België actief zijn gebruik van deze aftrekmogelijkheid. En de resultaten worden steeds beter/slechter. Beter voor de bedrijven die steeds minder belasting betalen, slechter voor de overheid die steeds meer vennootschapsbelasting misloopt. Aanvankelijk werd de kostprijs (lees: de minder ontvangsten voor de overheid) geraamd op 566 miljoen euro. Maar volgens de Nationale Bank is dit bedrag na slechts drie jaar werking voor het inkomstenjaar 2008 reeds opgelopen tot 2,4 miljard en zal dit de komende jaren nog verder toenemen. Heel wat grote bedrijven betalen door dit systeem trouwens niet één euro aan vennootschapsbelasting omdat zij, door wat men noemt 'fiscale optimalisatietechnieken', een belastbare winst hebben die lager ligt dan de notionele intrestaftrek die zij mogen toepassen. Die 'niet opgebruikte NIA' blijft overigens gedurende 7 jaren aftrekbaar.

Onrechtvaardige indirecte belastingen

Indirecte belastingen zoals BTW en accijnzen zijn per definitie onrechtvaardig omdat zij geen rekening houden met de financiële draagkracht van de kopers/gebruikers. Of je nu moet rondkomen met een leefloon of met een jaarinkomen van 3,9 miljoen euro zoals de rijkste Belg Albert Frère, beiden betalen evenveel accijnzen op een pakje sigaretten of evenveel BTW op een tafel bij Ikea.

Het normale BTW-tarief is 21%. Maar voor een hele hoop zeer uiteenlopende producten geldt een verminderd tarief van 6%. Soms zegt men wel eens dat het bij deze goederen en diensten om 'levensnoodzakelijke producten' gaat. Maar dat is wel heel kort door de bocht als je bv. weet dat voor het gebruik van energie (elektriciteit) het normale tarief geldt. Niet levensnoodzakelijk?

De personenbelasting werd 'progressief' genoemd omdat de gemiddelde aanslagvoet toenam naarmate het belastbaar inkomen toenam. De indirecte belastingen worden dan weer 'regressief' genoemd omdat de gemiddelde aanslagvoet ervan *daalt* naarmate het inkomen toeneemt. Zo bedraagt de gemiddelde aanslagvoet van de indirecte belastingen voor de 10% laagste inkomens 12,2%. Voor de 10% hoogste inkomens is dat slechts de helft, 6,1%. Als je weet dat de indirecte belastingen in hun totaliteit praktisch evenveel opbrengen als de totale personenbelasting, dan pas besef je de ware impact ervan en hoe onrechtvaardig deze belasting wel is.

Rijkdom wordt niet belast

Volgens de Belgische overheid brengt belasting op het financieel vermogen 1% op van de totale belastinginkomsten. Zoveel is duidelijk: financieel vermogen wordt (bijna) niet belast. Wel bestaat er een 'bevrijdende' belasting op inkomsten uit vermogen. Bevrijdend wil zeggen dat eens je die belasting hebt betaald je geen verdere belasting op dat inkomen moet betalen. Klassiek zijn de 15% op de opbrengsten van allerhande financiële spaarproducten en de 25% op de dividenden van aandelen. Maar de meerwaarde (het verschil tussen aankoop en verkoop) die gerealiseerd wordt bij de verkoop van die aandelen, wordt niet belast.

De ongelooflijke tegenstelling tussen de belasting op arbeid en de belasting op kapitaal heeft tot op vandaag de roep om een echte vermogensbelasting nooit doen verstommen. Vooral de christelijke arbeidersbeweging is hier reeds vele jaren vragende partij. Maar, ere wie ere toekomt, in de voorbije periode is het de linkse PVDA die de eis van een vermogensbelasting met haar 'miljonairstaks' weer helemaal bovenaan de agenda heeft

geplaatst. Het grote 'voordeel' en dus verdienste van de miljonairstaks is, dat met deze benaming al meteen wordt aangegeven dat men met deze taks echt enkel de heel grote vermogens boven 1 miljoen euro, zowat 88.000 gezinnen of 2% van alle Belgische gezinnen, wil belasten. Afhankelijk van het vrijgestelde bedrag en de eventueel oplopende percentages kan een dergelijke miljonairstaks jaarlijks tussen 3 en 9 miljard euro opbrengen. In het licht van de gigantische besparingen die de Belgische bevolking de komende jaren te wachten staan, openen deze bedragen een heel ander perspectief. Hiermee zou niet enkel het enorme begrotingstekort van 20 miljard kunnen betaald worden, maar blijft er ook nog heel wat geld over voor een versterking van de sociale zekerheid en voor bijkomende noodzakelijke aanwervingen in de non-profitsector en de overheidsdiensten. Met de miljonairstaks kan aldus een concrete invulling gegeven worden aan de slogans van de vakbonden dat de werknemers niet de schuld zijn van deze crisis en dat zij ze dus ook niet moeten betalen.

Tegenstanders stellen steevast dat het niet 'eerlijk/rechtvaardig' zou zijn vermogen extra te belasten omdat dit vermogen het resultaat zou zijn van vroeger reeds belaste inkomsten zoals bedrijfswinsten, beleggingen, spaarproducten allerhande. Voor een gedeelte is dat zeker zo, maar dan nog blijft de vaststelling dat die inkomsten heel wat lager belast werden dan inkomen uit arbeid. Bovendien hebben we zo onze twijfels over het 'eerlijk' en 'reeds belaste' karakter van deze inkomens. Volgt u even mee. Stel: je spaart iedere maand 1.000 euro. Op een jaar tijd spaar je dan 12.000 euro bij elkaar. Om een vermogen van 1 miljoen euro bijeen te sparen heb je dan niet minder dan 83 jaar nodig. En als je 1.000 euro sparen per maand toch overdreven vindt met je gemiddeld netto-loon van 1.700 euro en in het beste geval 500 euro per maand wil/kunt sparen, dan zou je 165 jaar lang moeten sparen om aan 1 miljoen euro vermogen te komen. Daar zal jij in ieder geval niet en in het beste geval wel je achterkleinkinderen van kunnen profiteren. 1 miljoen euro vermogen: het resultaat van heel hard werken en 'eerlijk' sparen?

Wat wel duidelijk is: zowel omwille van de enorme tegenstelling tussen belasting op arbeid en belasting op kapitaal, als omwille van de grote opbrengst, behoort een forse vermogensbelasting onder de vorm van een miljonairstaks tot de speerpunt van iedere campagne voor een meer rechtvaardige fiscaliteit binnen het kapitalisme.

De gewone belastingbetaler betaalt de fiscale fraude

Fiscale fraude is het met opzet ontduiken van het betalen van belastingen door het niet of onvolledig aangeven van je belastbaar inkomen. De overheid loopt hierdoor heel wat noodzakelijke inkomsten mis. Die gaat ze dan op de eerste plaats daar zoeken waar fiscale fraude vele moeilijker is: bij de inkomens uit arbeid. M.a.w., de gewone belastingbetaler betaalt de fiscale fraude.

Fiscale fraude gebeurt in dat deel van onze economie waar geen belastingen of sociale-zekerheidsbijdragen worden betaald. Men noemt dat de zwarte economie. De omvang hiervan is reusachtig en België scoort hier bij de 'besten' van de Europese klas. Zo wordt de zwarte economie in België geschat op 22% van het BBP, tegenover een Europees gemiddelde van 15%. Door die geschatte zwarte economie heeft de Belgische overheid zo 'n 30 miljard euro minder aan belastingsinkomsten. Alleen reeds een beperking van de zwarte economie tot op het Europese niveau, zou de overheid jaarlijks 10 miljard euro meer belastingsinkomsten opleveren. Om dezelfde redenen als hierboven aangegeven voor een vermogensbelasting, behoort dus ook een ernstige bestrijding van de fiscale fraude tot de prioriteiten van iedere campagne voor een meer rechtvaardige fiscaliteit binnen het kapitalisme.

Soms hoor je wel eens dat het allemaal niet zo erg is want frauderen is toch een soort van nationale sport waar iedereen aan deelneemt en iedereen wint. Niet slecht om dan even de cijfers van professor Franck in herinnering te brengen. Die schatte het aandeel van de 10% laagste inkomens in ons land aan de fiscale fraude op 0,1% en het aandeel van de 10% hoogste inkomens op 57,4%. Deze schattingen dateren van zo 'n 20 jaar geleden. Maar gezien de toename van de inkomensongelijkheid sindsdien kunnen we er gerust van uitgaan dat het aandeel van de hoogste inkomens aan de fiscale fraude sindsdien ook is toegenomen.

Een programma voor meer rechtvaardige fiscaliteit

Het is geen doelstelling van het kapitalisme om een zo groot mogelijke gelijkheid te bereiken. Soms denk je wel eens dat het juist het tegendeel wil. Belastingen onder het kapitalisme beogen veeleer het afzwakken van al te grote ongelijkheid om 'onrust' te vermijden enerzijds en anderzijds om iedereen, ook de lagere en middeninkomens mee te laten betalen voor de noodzakelijke overheidsinkomsten.

Je mag dan ook niet verwachten dat binnen het kapitalisme het heffen van belastingen ooit echt op een rechtvaardige manier zou kunnen. Maar wat je in ieder geval als verdediger van een rechtvaardige samenleving moet proberen, is te streven naar een zo rechtvaardig mogelijke fiscaliteit binnen dit kapitalisme. En hier valt in ieder geval nog heel wat werk te doen.

Vanuit het voorgaande kunnen we drie eenvoudige vaststellingen maken:

1. De zwaarste belastingtarieven vinden we in de personenbelasting
2. In de vennootschapsbelasting is de reële aanslagvoet sterk gedaald en heel wat lager dan bij de personenbelasting
3. Vermogens worden nauwelijks belast

Een campagne voor een meer rechtvaardige fiscaliteit moet tenminste leiden tot een meer gelijke fiscale behandeling van arbeid, bedrijfswinsten en vermogens en tegelijkertijd de overheid meer middelen bezorgen voor een rechtvaardiger sociaal en economisch beleid. Onderstaande punten kunnen zeker bijdragen tot een realisatie van deze doelstellingen.

- (her)Invoering van de globalisering van de inkomsten
- Een hogere belastingvrije som
- (her)Invoering van hogere belastingtarieven in de personenbelasting
- Inperking en strenge(re) controle op de werkelijke beroepskostenaf trek
- Bestrijding belastingontwijking via de oprichting van de (eenpersoons)BVBA
- Hogere reële tarieven in de vennootschapsbelasting
- Afschaffing van de notionele intrestaf trek
- Lagere BTW-tarieven voor echte 'levensnoodzakelijke goederen' (inclusief energie). Hogere BTW-tarieven op luxegoederen
- Belasting op gerealiseerde meerwaarden
- Opheffing van het bankgeheim en het aanleggen van een vermogenskadaster als noodzakelijke voorwaarde voor een correcte
- Vermogensbelasting met hoge vrijstelling ('miljonairstaks') en
- Strenge aanpak en bestrijding fiscale fraude
- Versterking met mensen en middelen van de Federale Overheidsdienst Financiën want minder ambtenaren en middelen is minder controle en dus grotere ongelijkheid

Gezien het belang van belastingen voor het voeren van een meer rechtvaardig sociaal en economisch beleid binnen een kapitalistisch economisch systeem, behoort een campagne voor een rechtvaardiger fiscaliteit in ons land tot de essentie van ieder streven naar een meer rechtvaardige samenleving. Het verleden heeft ten overvloede aangetoond dat de krachten tegen zo 'n meer rechtvaardige samenleving enorm sterk zijn. Het komt er dus op aan om ook onze krachten zo maximaal mogelijk te bundelen en onze acties toe te spitsen op een aantal speerpunten. Ik pleit daarom voor een verbinding tussen de campagne van het Financieel Actie Netwerk (FAN) en zijn Franstalige tegenhanger Réseau pour la Justice Fiscale (RJF) voor de opheffing van het bankgeheim en de campagne van de PVDA om een miljonairstaks in te voeren. FAN, waarvan ook de vakbonden deel uitmaken, formuleert zijn eis voor de opheffing van het bankgeheim uitdrukkelijk met het oog op de opstelling van een vermogenskadaster in functie van een vermogensbelasting.

Als we echt willen, wie kan dan deze coalitie verslaan? Enkel wijzelf door niet echt te willen.

Jozef Mampuyys

Als de waarheid regeert...

Caritas in Veritate. Encycliek van Benedictus XVI

“Ik zou durven zeggen dat de waarheid als een engel is en de leugen als een mens. De engel is perfect, uniek, statisch; de mens is al het andere. Daarom is de mens ook creatief, evolueert hij constant, terwijl de waarheid vol dogma's zit”. Aan het woord is Jan Fabre, hij wordt geïnterviewd door Katrien Steyaert. Zij heeft net de uitspraak aangehaald van Federico Fellini: “De leugen is interessanter dan de waarheid”. Je leest het in De Standaard Magazine van 03.04.10, iedere week hebben ze het daar met een 'bekende medemens' over leugen en waarheid.

Een lichtvoetige magazinerubriek valt wel niet te vergelijken met een loodzware encycliek. Maar Fabre heeft een punt als hij stelt dat 'de waarheid' vol dogma's zit. Is het toeval dat het net Joseph Ratzinger is die een encycliek over 'waarheid' schrijft? Als prefect van de 'Congregatie voor de Geloofsleer, had hij immers de opdracht over de zuiverheid van de leer te waken. Oneerbiedig werd hij soms 'de waakhond van de waarheid' genoemd. Met zijn “Instructie over sommige aspecten van de Bevrijdingstheologie” (1984) pakte dezelfde man de bevrijdingstheologie zwaar aan. In 2000 schreef hij de Verklaring 'Dominus Iesus' waarin hij onder meer stelt: “*Deze enige en ware godsdienst bevindt zich in de katholieke en apostolische Kerk, die van de Heer Jezus de opdracht heeft ontvangen deze godsdienst aan alle mensen te verkondigen...*” (nr. 23).

Benedictus XVI lijkt echter een mildere toon dan Joseph Ratzinger aan te slaan. Zijn eerste encycliek, die op Kerstmis 2005 verscheen, heet immers *Deus caritas est, God is liefde*. En in zijn recente encycliek (29 juni 2009) koppelt hij waarheid en liefde aan elkaar: *Caritas in Veritate, Liefde in waarheid*.

Caritas in Veritate is niet alleen een dogmatische encycliek, het is ook een sociale encycliek die zich expliciet in de traditie van de Sociale Leer van de Kerk wil stellen. 'Caritas' kan je immers, naast liefde, ook vertalen als 'solidariteit'. Ton Veerkamp, eminent theoloog en exegeet, heeft grondig het Johannesevangelie bestudeerd. Overal waar in onze bijbels 'liefde' (in het Griek 'agapè') staat, vertaalt hij consequent 'solidariteit'. Bijvoorbeeld Johannes 13,1: “*Hij had de mensen die hem in de wereld toebehoorden lief, en zijn liefde voor hen zou tot het uiterste gaan*”. Volgens Veerkamp zit je dicht bij de echte betekenis als je vertaalt: “Hij was *solidair* met de mensen die hem in de wereld toebehoorden, en zijn *solidariteit* met hen zou tot het uiterste gaan.”

Deze uitweiding om aan te geven dat de encycliek meer over 'solidariteit' dan over 'caritas' gaat. Solidariteit voor het 'gemeenschappelijk welzijn' op het niveau van de eigen gemeenschap, van de verschillende groepen in de samenleving, van de landen van het Noorden met die van het Zuiden, solidariteit op wereldschaal. Benedictus XVI situeert zijn encycliek in het spoor van *Populorum Progressio* (de ontwikkeling van de volkeren) van Paulus VI. Hij herneemt de thema's van *Populorum Progressio*, waarin het begrip 'integrale ontwikkeling' centraal staat – en niet enkel ontwikkeling op economisch en politiek vlak, maar ook cultureel en spiritueel. Daarbij wil hij die thema's naar onze tijd toe actualiseren.

Populorum Progressio dateert immers van 1967. Dat was kort na het Tweede Vaticaans Concilie en in een tijd van economische voorspoed en groeiende welvaart -althans in onze landen. Vele landen uit het Zuiden hadden toen pas hun politieke onafhankelijkheid

verworven. Nu leven we in een tijd van globalisering en financieel-economische crisis. *Caritas in Veritate* speelt daarop in. “*De bij het globaliseringsproces behorende verandering brengt grote moeilijkheden en gevaren met zich mee*”, schrijft de paus. Ze “*kunnen alleen overwonnen worden als men zich bewust is van de antropologische en ethische geest, die uit de diepte de globalisering zelf in de richting van een solidaire humanisering leidt. Helaas wordt die geest dikwijls bedolven en onderdrukt door individualistisch en utilitaristisch gekleurde ethisch-culturele zienswijzen. De globalisering is een gecompliceerd verschijnsel met vele facetten, dat in de verscheidenheid en eenheid van al zijn dimensies - inclusief de theologische - begrepen moet worden. Zo zal het mogelijk zijn de globalisering van de mensheid in de zin van relatie, gemeenschap en deelname te leven en richting te geven*” (nr.42).

De encycliek in vogelvlucht

De encycliek bestaat uit een inleiding, zes hoofdstukken en een conclusie. Zoals gebruikelijk in kerkelijke documenten, is de tekst ook onderverdeeld in genummerde paragrafen. Van 1 tot 79.

In het eerste hoofdstuk ligt de nadruk op de boodschap van *Populorum Progressio*. Volgens Paulus VI zijn de oorzaken van onderontwikkeling niet primair van materiële aard. Ze liggen vooral aan de wil, het denken, en meer nog aan het “gebrek aan broederschap tussen mensen en volken”.

Het tweede hoofdstuk draagt als titel “De ontwikkeling van de mens in onze tijd”. Daarin heeft de paus het over 'defecten' van de ontwikkeling: financiële speculatie, vaak uitgelokte en slecht begeleide migrantenstromen, ongeregelde exploitatie van de hulpbronnen. In absolute getallen groeit de rijkdom van de wereld, maar de verschillen worden groter en er ontstaan nieuwe vormen van armoede. Daarna brengt de paus nog de mogelijkheden en gevaren van culturele ontwikkelingen aan bod, pleit hij voor rechtvaardige landbouwhervormingen, heeft hij het - hoe kan het ook anders - over 'eerbied voor het leven' en het recht op godsdienstvrijheid.

Hoofdstuk drie, “Broederlijkheid, economische ontwikkeling en burgermaatschappij”, prijst het principe van de 'gave'. Waarachtige ontwikkeling moet daar plaats voor maken. Er is behoefte aan een systeem met drie onderwerpen: de markt, de staat en de burgerlijke samenleving.

Hoofdstuk vier handelt over 'de ontwikkeling van de volken', rechten en plichten, milieu. In dat verband schenkt de paus ook aandacht aan “de problemen op het terrein van de bevolkingsgroei” met daaraan gekoppeld seksualiteit en gezin. De economie kan niet goed functioneren zonder een ethiek waarin de persoon centraal staat, zegt de paus nog. Hij kaart ook het energieprobleem aan. Technologische geavanceerde samenlevingen moeten hun energieverbruik verminderen en onderzoek naar alternatieve vormen van energie aanmoedigen. “Geen oorlog om olie!”, roept de paus nog, maar dan met meer woorden: “*Het opkopen van natuurlijke hulpbronnen, die zich in vele gevallen juist in de arme landen bevinden, leidt tot uitbuiting en veelvuldige conflicten tussen naties en ook binnen de landen zelf. Zulke conflicten worden dikwijls juist op het grondgebied van die landen uitgevochten, waarbij een zware tol wordt geëist van dood, vernietiging en verder verval.*” (nr. 49).

“De samenwerking van de familie van de mensheid” is de titel van het vijfde hoofdstuk. Het menselijke ras vormt één enkele familie, stelt paus Benedictus. Christendom en andere godsdiensten kunnen volgens hem alleen hun bijdrage leveren aan ontwikkeling als God een plaats heeft in het openbare leven. Rijke staten moeten een groter deel van hun

Benedictus XVI

Frei Betto

bruto nationaal inkomen aan ontwikkelingshulp besteden en migranten hebben onvervreemdbare rechten. Terloops klaagt de paus het sekstoerisme aan. Dan breekt hij nog een lans voor het subsidiariteitsprincipe, pleit hij voor een hervorming van de Verenigde Naties, van economische instellingen en van de internationale financiën. We hebben dringend behoefte aan een echt politiek wereldgezag met daadwerkelijke macht, zegt hij nog. Het zesde hoofdstuk behandelt “De ontwikkeling van de volken en de techniek”. De mens moet niet denken dat hij zichzelf kan herscheppen door de ‘wonderen van de techniek’, aldus de paus. Vooral de ontwikkelingen op het gebied van de bio-ethiek baren hem zorgen want “*de door zuiver technisch handelen geboeide rede zonder geloof is gedoemd vast te lopen in een illusie van eigen almacht*”. Benedictus gaat zelfs zover te stellen dat vandaag de dag “*het sociale vraagstuk op radicale wijze tot antropologisch vraagstuk is geworden*” (nr. 75).

“*Zonder God weet de mens niet waar hij heen moet, en is niet eens in staat te begrijpen wie hij is*”, zo begint het slot van het document. “*De grootste kracht in dienst van de ontwikkeling is een christelijk humanisme*” en “*het humanisme dat God buitensluit is een onmenselijk humanisme*” (nr. 78), lezen we verder. Het laatste stuk, nr. 79, begint met “De ontwikkeling heeft behoefte aan Christenen die de armen opheffen naar God in het gebaar van gebed.

Tot daar deze heel beknopte samenvatting van “Caritas in Veritate”. (1)

Een encycliek? Om wat te doen?

We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat doctrinaire stukken zoals pauselijke encyclieken in onze landen nauwelijks nog interesse wekken, zelfs niet meer in sociale bewegingen met een C in hun naam. Over Benno Barnard en sharia4belgium is veel meer inkt gevloeid dan over ‘Caritas in Veritate’. Dat gebrek aan interesse hangt natuurlijk ook samen met de diepgaande secularisering van onze maatschappij en het tanende prestige van de katholieke kerk. In landen waar de katholieke kerk een grotere impact heeft, zoals Brazilië, is de belangstelling vermoedelijk groter. Maar ook daar stelt zich de vraag hoe daar mee om te gaan. Hoe beoordeel je een sociale encycliek? Hoe laat je die functioneren? Bij wijze van voorbeeld geven we hier de reactie van de Braziliaanse bevrijdingstheologen Frei Betto en Leonardo Boff. In juli 2009 schreven ze beiden een column over de nieuwe encycliek. De eerste redeneert blijkbaar vanuit de vraag: “Hoe kunnen wij in onze situatie met die encycliek iets positief aanvangen in functie van sociale emancipatie?” Vanuit die optiek stelt Betto bepaalde passages in het licht. Boff daarentegen volgt een andere weg. Hij benadert meer het geheel van de tekst en zijn stijl, en vindt er weinig bevrijdends in.

De paus en de mondiale crisis (Frei Betto)

...De paus benadrukt er de sociale dimensie van de liefde. Ik citeer uit de originele tekst: “Het *algemeen welzijn* wensen en zich daarvoor inzetten is *een vereiste van gerechtigheid en liefde*. Zich inzetten voor het algemeen welzijn betekent het geheel van de instellingen die structuur geven aan het sociale leven, op juridisch, burgerlijk, politiek en cultureel gebied, enerzijds beschermen en anderzijds zich daarvan bedienen, zodat op die manier de *polis*, de stad, vorm krijgt. De naastenliefde is des te doeltreffender, naarmate men zich meer inzet voor een algemeen goed, dat iemand ook daadwerkelijk nodig

(1): De volledige Nederlandse tekst kan men downloaden van <http://caritasinveritate.info/Caritas%20in%20veritate.pdf>. Een samenvatting is te vinden via <http://caritasinveritate.info/Samenvatting%20encycliek.pdf>. Op www.vatican.va vind je de tekst in het Latijn, Italiaans, Engels, Duits, Frans en Spaans. Men kan de brochure met de tekst bestellen bij Licap, Guimardstraat 1, 1040 Brussel. tel. 02-509.96.72. e-mail: info@licap.be (€3,50).

heeft. ” (nr.7)

Het document brengt hulde aan Paulus VI en zijn encycliek *Populorum Progressio* (1967), een van de meest progressieve encyclieken van de laatste twee eeuwen. Benedictus XVI stelt dat de “situaties van onderontwikkeling niet het gevolg zijn van toeval of van een historische noodzaak, maar van menselijke verantwoordelijkheid. Daarom doen de hongerende volken vandaag een dramatisch beroep op de volken die in overvloed leven (...) Paulus VI had een sterk besef van het belang van economische structuren en instellingen, maar hij had een even sterk besef van het feit dat ze in wezen werktuigen van de menselijke vrijheid zijn. ” (nr. 17)

Terwijl men in Brazilië over 'groei' spreekt, herinnert de paus eraan dat “Paulus VI een *genuanceerde kijk op ontwikkeling* had. Met het begrip 'ontwikkeling' wilde hij het doel aanduiden om de volken voor alles te helpen bij het overwinnen van honger, ellende, endemische ziekten en analfabetisme. Dat betekende vanuit economisch standpunt hun actieve deelname aan het economisch proces, op basis van gelijkheid; vanuit sociaal standpunt hun ontwikkeling tot beschaafde en solidaire samenlevingen; vanuit politiek standpunt de consolidering van democratische regimes, die in staat zijn vrijheid en vrede zeker te stellen. ” (nr. 21)

Vervolgens bekritiseert Benedictus XVI het neoliberalisme: “Het exclusief gericht zijn op winst loopt, als die op onjuiste wijze wordt verkregen en het einddoel niet het algemeen welzijn is, het gevaar bezit te vernietigen en armoede teweeg te brengen (...) Men moet echter toegeven dat diezelfde economische ontwikkeling door *vervormingen en dramatische problemen* belast was en nog steeds is, en dat die tengevolge van de huidige crisis-situatie nog meer op de voorgrond treden. Dit stelt ons voor beslissingen die niet uitgesteld kunnen worden en die in toenemende mate de bestemming betreffen van de mens zelf, waarbij deze overigens zijn natuur niet buiten beschouwing kan laten. De technische krachten die in het spel zijn, de wereldwijde onderlinge betrekkingen, de schadelijke gevolgen voor de reële economie van slecht uitgevoerde en hoofdzakelijk speculatieve handelingen, de aanzienlijke, vaak teweeggebracht en daarna slecht begeleide stromen van migranten evenals de ongecontroleerde exploitatie van de natuurlijke hulpbronnen – dat alles noopt ons er vandaag toe na te denken over de noodzakelijke maatregelen voor de oplossing van problemen die, in vergelijking met de problemen die Paulus VI aan de orde stelde, niet alleen nieuw zijn maar ook en bovenal een beslissende invloed hebben op het huidige en toekomstige welzijn van de mensheid (...) De crisis verplicht ons onze weg opnieuw te ontwerpen, onszelf nieuwe regels te stellen en nieuwe vormen van inzet te vinden, aan te sturen op positieve ervaringen en de negatieve te verwerpen. Zo wordt de crisis *aanleiding tot inzicht en een nieuw ontwerp*. In deze grondhouding van vertrouwen – eerder dan berusting – moeten de moeilijkheden van het heden aangepakt worden. ” (nr. 21)

“Absoluut gezien neemt de wereldwijde rijkdom toe, maar de ongelijkheden worden groter. In rijke landen verarmen nieuwe sociale klassen en ontstaan nieuwe vormen van armoede. In armere gebieden verheugen sommige groepen zich in een soort verkwistende en op consumeren gerichte superontwikkeling, die in onaantoonbare tegenstelling staat tot de aanhoudende situaties van mensonterende ellende. 'De schandalige ongelijkheid' houdt aan. Het gedrag van economische en politieke vertegenwoordigers van oude en nieuwe rijke landen vertoont helaas corruptie en illegaliteit, evenals dat in arme landen zelf het geval is. Dikwijls zijn het grote transnationale ondernemingen, maar ook plaatselijke productiegroepen die de mensenrechten van de arbeiders niet eerbiedigen. Internationale hulpverlening wordt dikwijls door de onverantwoordelijkheid in zowel de keten van gevers als ook in die der begunstigden aan de eigenlijke bestemming onttrokken. ” (nr. 22)

En sommigen geloven dat de Bevrijdingstheologie dood is... Ze is niet alleen springlevend, maar vandaag dringt ze tot in pauselijke documenten door. (2)

Tot hier een mijn inziens te optimistische en allicht tactische Frei Betto. Zijn collega bevrijdingstheoloog Leonardo Boff laat een andere klok horen. Wij laten hem nu aan het woord:

De paus heeft een beetje marxisme nodig (Leonardo Boff)

Leonardo Boff

De nieuwe encycliek van Benedictus XVI *Caritas in Veritate* is een stellingname van de Kerk tegenover de huidige crisis. De samenloop van de crisissen die de mensheid treffen en ernstige bedreigingen meebrengen tegenover het systeem van het leven en de toekomst ervan, zou een profetische tekst gevergd hebben, vol hoogdringendheid. Maar dat is niet wat we gekregen hebben. Wel een brede en gedetailleerde reflectie over de meeste actuele problemen, van economische crisis tot toerisme, van biotechnologie tot milieucrisis en projecties over een bestuur op wereldschaal van de globalisering. Het genre is niet profetisch. Dat zou een concrete analyse van een concrete situatie veronderstellen die toegelaten zou hebben een oordeel over de voorliggende problemen uit te spreken in de vorm van aanklacht-aankondiging (3). Maar het profeet zijn ligt niet in de natuur van deze paus. Hij is een doctor en een leermeester. Hij werkt het officiële discours van het leergezag uit. Het perspectief ervan vertrekt niet van beneden, van het reële en conflictueuze leven, maar van boven, van de orthodoxe leer die de tegenstellingen verdoezelt en de conflicten minimaliseert. De dominerende toon is niet die van de analyse, maar van de ethiek, van dat wat moet zijn.

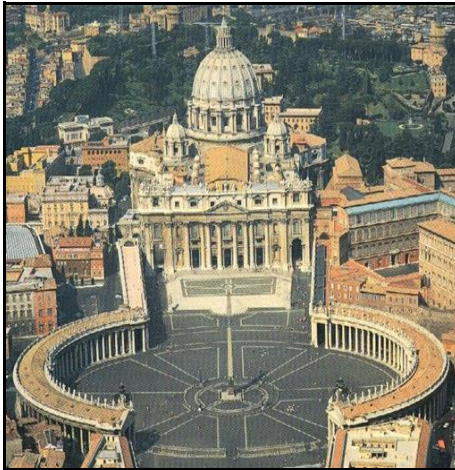
Omdat het niet de huidige extreem complexe realiteit analyseert, blijft het discours van het leergezag gebaseerd op principes en evenwichten en definieert het zich door zijn ongedefinieerdheid. De tekst onder de tekst, het on gezegde in het gezegde, verwijst naar een theoretische onschuldigheid die onbewust de ideologie van de heersende maatschappij in zich opneemt. Dat valt al op bij het aansnijden van het centrale thema van de ontwikkeling, een notie die vandaag danig bekritiseerd wordt omdat het geen rekening houdt met de ecologische grenzen van de aarde. Hierover zegt de encycliek niets. In haar visie is het wereldsysteem fundamenteel correct. Wat wél bestaat zijn vervormingen, geen contradicties. Deze diagnose suggereert bijgevolg een therapie die lijkt op die van de G-20: rectificaties en geen veranderingen, verbeteringen aan het paradigma maar geen verandering ervan, hervormingen maar geen loskomen van. Het is het imperatief van de leermeester: "correctie"; niet dat van de profeet: "beking".

Bij het lezen van de lange en zware tekst, komen we ertoe te bedenken: Hoe zou een beetje marxisme de huidige paus van pas komen! Vanuit de verdrukten heeft dat de verdienste de tegenstellingen in het huidige systeem bloot te leggen, de machtsconflicten aan het licht te brengen en de ongebreidelde vraagzucht aan te klagen van de competitieve, consumistische, totaal niet coöperatieve en onrechtvaardige markmaatschappij. Zij vertegenwoordigt een sociale en structurele zonde die miljoenen op het altaar van de productie opoffert ten voordele van onbegrensde consumptie. Dat zou de paus profetisch aan de kaak moeten stellen. Maar hij doet het niet.

De tekst van het Leergezag, olympisch buiten en boven de huidige conflictsituatie verheven, is ideologisch niet 'neutraal' zoals hij dat beweert. Het is een discours dat het heersende systeem, dat allen en in het bijzonder de armen doet lijden, reproduceert. Zaak is

(2): Vertaald uit het Spaans behalve de citaten uit de encycliek. Oorspronkelijke titel: "El Papa y la crisis mundial" www.alainet.org.

(3): 'denuncia-anuncio' in de Spaanse tekst. nvdr.

niet of Benedictus XVI dat wil of niet wil, maar het is de structurele logica van zijn leermeesterdiscours. Door te verzaken aan een ernstige kritische analyse betaalt hij een zware prijs aan theoretische en praktische inefficiëntie. Hij vernieuwt niet, hij herhaalt.

En zo mist hij een enorme kans om zich, vanuit het symbolisch kapitaal van verandering en hoop besloten in de christelijke boodschap, tot de mensheid te richten op een dramatisch moment van de geschiedenis. Deze paus schat de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, waarop vooruitgegrepen kan worden door de praxis van mensen, niet naar waarde. Hij kent slechts dit decadente leven dat op zichzelf niet te harden is (zijn cultureel pessimisme) en het eeuwig leven en de hemel die komen zullen. Op deze wijze verwijderd hij zich van de grote bijbelse boodschap die politiek revolutionaire consequenties heeft omdat het zegt dat de uiteindelijke utopie van het Rijk van gerechtigheid, liefde en vrijheid enkel realiteit zal worden in de mate dat, binnen de limieten van de ruimte en de historische tijd, aan dergelijk goed onder ons gewerkt en geanticipeerd wordt.

Eigenaardig genoeg, wanneer de paus abstractie maakt van steeds terugkerende fideïstische noties (" *alleen* door de christelijke caritas is de integrale ontwikkeling mogelijk ") en in het slotdeel van de encycliciek zijn leermeestertoon 'vergeet', spreekt hij over zinnige zaken als de hervorming van de VN, de nieuwe internationale economisch-financiële architectuur, het concept van Algemeen Welzijn van de planeet en de eenheid van de menselijke familie.

(...)

Tot hier de column van Leonardo Boff. (4)

Eigendomsrecht

Het jaarboek 2009 van het Verbond der Vlaamse Academics (VVA) (5) draagt als titel "Tussen moraal en winstmaximalisering: ethische en deontologische uitdagingen voor het 21ste-eeuws kapitalisme". Onder de bijdragen, vind je er een van Jozef Bertels, Mathieu Ceulen en Hendrik Opdebeeck (Universiteit Antwerpen): "Benedictus' XVI encycliciek Caritas in Veritate over de globalisering. Een confrontatie met Bernard Lietaers economische visie". Onder de tussentitel "ongelijkheid en het recht op eigendom" lezen we: "*Ratzinger pleit in Caritas in Veritate ook sterk voor herverdeling en in die zin voor grotere gelijkheid. Maar tegelijk verdedigt de kerk nog steeds het recht op eigendom van grond evenals het erfrecht. (...)*

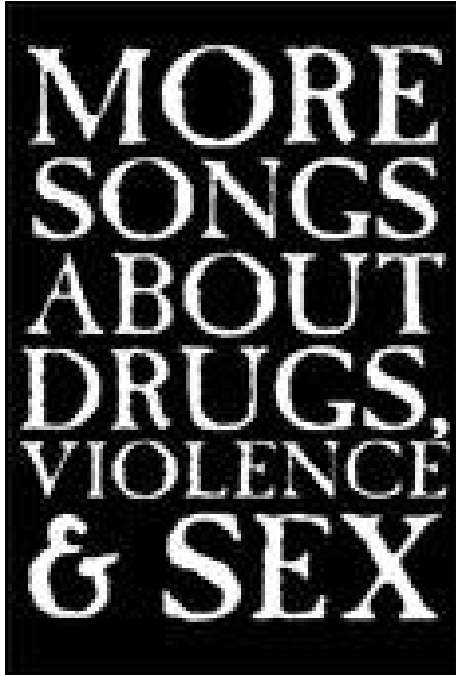
Dit alles maakt dat, zoals we reeds aangaven, Ratzinger niet helemaal consequent is wanneer hij in Caritas in Veritate beweert te streven naar een werkelijk grotere mondiale gelijkheid. Het recht op eigendom van de grond, en daarmee samenhangend het erfrecht, beschouwd als natuurrecht, maken dat meer gelijkheid realiseren in werkelijkheid onmogelijk is. Het leidt er toe dat de door de paus voorgestelde hervormingen bijna onvermijdelijk riskeren beperkt te blijven tot louter goede bedoelingen. Werkelijk fundamentele veranderingen kunnen slechts voortkomen uit werkelijk fundamentele kritiek. En fundamentele kritiek dient zich noodzakelijk te richten op de fundamenten. Het fundament van onze moderne Westerse kapitalistische samenleving is nu juist het recht op eigendom (van grond), met inbegrip van het erfrecht, dat door de staat beschermd wordt. Dit fundament kan voor de kerk blijkbaar onmogelijk voorwerp van verregaande kritiek zijn".

Hier wordt dus een levensgroot vraagteken gezet naar de consistentie niet alleen van Caritas in Veritate maar van de gehele sociale leer van de kerk. Het zijn geen bevrijdingstheologen die bovenstaande analyse maken.

(4): Vertaald uit het Spaans. Oorspronkelijke titel: "Al papa le hace falta un poco de marxismo". Bron: www.servicioskoinonia.org.

(5): Red. Hans Verboven. Uitg. Pelckmans, Kapellen.

Natuur en bovennatuur

'Eigendomsrecht' zal men in pauselijke encyclieken wel geen natuurrecht meer noemen, maar 'de natuur' en de 'bovennatuur' komen in deze encycliek meermaals ter sprake. Zo spreekt de paus bijvoorbeeld: over 'natuurlijke en bovennatuurlijke broederlijkheid' (nr. 73); over een in het hart gegrifte natuurwet (nr. 59); over de natuur die ons *"niet ter beschikking staat als 'een hoop toevallig verstrooid afval', maar als een gave van de Schepper, die in haar een inherente ordening heeft gegrift.."* (nr. 48); over de "gewonde, tot het kwade geneigde natuur" van de mens (nr.34); over de natuur van de mens "die bestemd is zichzelf te overstijgen in een bovennatuurlijk leven" (nr. 29); over de persoonlijke ontwikkeling op "zowel het natuurlijke als ook het bovennatuurlijk vlak", en *"als God verduisterd wordt, verdwijnt geleidelijk aan ons vermogen de natuurlijke orde, het doel daarvan en het 'goede' te herkennen"* (ibid.); over "de natuurlijke en bovennatuurlijke waarheid van de liefde" (nr. 3).

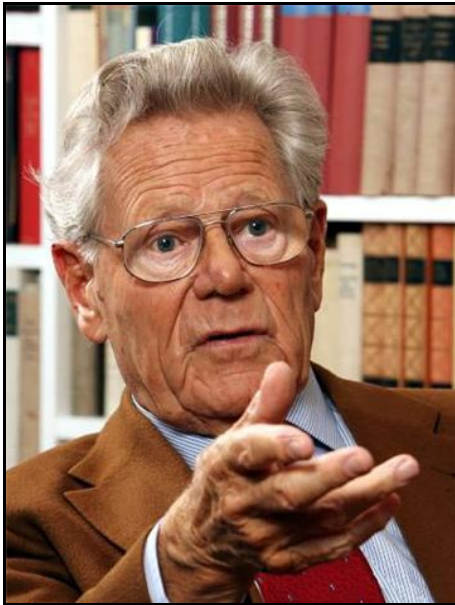
Merkwaardig is ook de parallel die de paus trekt tussen de 'ecologie van de natuur' en de 'ecologie van de mens'. Hij legt een verband tussen terreinen die in ons gewoon aanvoelen niet direct met elkaar te maken hebben. 'Integrale ontwikkeling' betekent volgens de paus dat je al die dimensies integreert: het sociale, het ecologische, de zgn. 'eerbied voor het leven'

"Er moet zoiets zijn als een goed begrepen ecologie van de mens. De beschadiging van de natuur hangt namelijk nauw samen met de cultuur, die vorm geeft aan de menselijke samenleving. Als in de samenleving de 'menselijke ecologie' geëerbiedigd wordt, profiteert de ecologie van het milieu daar ook van. Zoals de menselijke deugden met elkaar verbonden zijn, zodat de verzwakking van één deugd ook de andere in gevaar brengt, zo steunt het ecologische systeem op een plan dat zowel de gezonde samenleving in de maatschappij als de goede verhouding ten opzichte van de natuur betreft.

Om de natuur te beschermen is het niet genoeg met aansporende of beperkende maatregelen in te grijpen, en ook passend onderricht is niet voldoende. Dat zijn belangrijke hulpmiddelen, maar het doorslaggevend probleem is het morele gedrag van de samenleving (de paus onderstreept, JS). Als het recht op leven en op een natuurlijke dood niet geëerbiedigd wordt, als conceptie, zwangerschap en de geboorte van de mens op kunstmatige wijze plaatshebben, als embryo's worden opgeofferd voor onderzoek, dan verdwijnt uiteindelijk het begrip 'menselijke ecologie', en daarmee het begrip 'ecologie van het milieu', uit het algemeen bewustzijn. Het is inconsequent van de nieuwe generatie wel eerbied voor het natuurlijke milieu te eisen, indien opvoeding en wetgeving hen niet helpen eerbied voor zichzelf te hebben. Het boek van de natuur is één en ondeelbaar, wat betreft het milieu, maar ook wat betreft het leven en het terrein van seksualiteit, huwelijk, gezin, sociale betrekkingen, kortom de integrale ontwikkeling van de mens" (nr. 51).

In naam van 'de waarheid' loop je van alles mis

De encycliek spreekt veel over 'waarheid', maar nergens lees je er een definitie van. Wat we wel vernemen is dat *"de waarheid evenals de liefde een gave is... groter dan wij"*, dat we haar 'ontvangen', dat ze, net als de liefde *"niet het gevolg is van denken of willen, maar dat ze op de een of andere manier mensen overweldigt"* (nr.34). Waarheid en liefde zijn gegeven, ze bestonden vóór dat wij bestonden. Het is zoiets dat, volgens 'het plan van God', in de natuur en in de harten is gegrift. Het betreft de juiste ordening en finaliteit van de dingen. Het staat van 'in den beginne' vast. En, zoals Fabre zegt, is 'de waarheid' niet creatief. Ze is tijdloos, statisch en onveranderbaar.

Hans Küng

(6): In de filosofie betekent essentialisme dat voor elke specifieke soort van entiteiten, al reeds een rij van karakteristieken en eigenheden voor hem is weggelegd. Zo heeft elke entiteit vaste en bepaalde eigenheden. Deze visie staat recht tegenover het existentialisme, welke zegt dat een entiteit niet reeds bepaald is vanaf het begin. Plato wordt vaak gezien als een van de eerste essentialisten (Wikipedia).

(7): De Griekse vertaling van de Tenach of het zgn. 'Oude Testament'.

(8): Verschenen in De Standaard van 17 april 2010.

(9): Caritas in Veritate verwijst praktisch uitsluitend naar het Tweede Testament en slechts 4 keer naar het Eerste Testament (waarvan 3 keer naar het scheppingsverhaal in Genesis en éénmaal naar Ezechiël).

De 'waarheid' van Ratzinger is gevormd of liever vervormd door het Griekse essentialistische denken (6). En dat wijkt af van de joodse denkwereld waarin het bijbels erfgoed is ontstaan. Het Griekse begrip 'alètheia', "waarheid" is in de Septuagint (7) en het Nieuwe Testament, bij gebrek aan een beter woord, de gangbare vertaling van het Hebreeuwse woord 'Emeth'. Maar dat laatste betekent eigenlijk 'betrouwbaarheid'. In tegenstelling tot 'waarheid' is 'betrouwbaarheid' een dynamisch gegeven. 'Betrouwbaarheid', de manier om je betrouwbaar te betonen kan wisselen volgens de context, volgens de omstandigheden. Het heeft veel meer te maken met het 'juiste handelen' of orthopraxie, dan met de 'juiste leer' of orthodoxie. Het leunt meer aan bij 'waarheid doen' dan bij 'waarheid volgen'. Dat Ratzinger meer aanleunt bij 'waarheid volgen' wordt geïllustreerd door volgende veelzeggende kleine anekdote. In zijn Instructie over de 'Christelijke Vrijheid en de Bevrijding' (1986) die een vervolg was op de 'Instructie over enkele aspecten van de bevrijdingstheologie' (1984) waarin de bevrijdingstheologie zwaar veroordeeld werd, lezen we in nr. 99: "De christen wordt geroepen naar de waarheid te handelen". In de Engelse grondtekst luidt dat "The christian is called to act according to the truth". En de bijgaande noot verwijst naar Johannes 3,21. In de Willibrordvertaling lezen we "maar wie de waarheid doet, komt wel naar het licht toe". Dat is de bijna correcte vertaling van de Griekse grondtekst "o de poioon alètheian", 'hij die waarheid doet' (zonder bepaald lidwoord). De waarheid zit in het doen zelf, en niet in het volgen in een voorafbestaande 'waarheid'. Waarheid, betrouwbaarheid gebeurt.

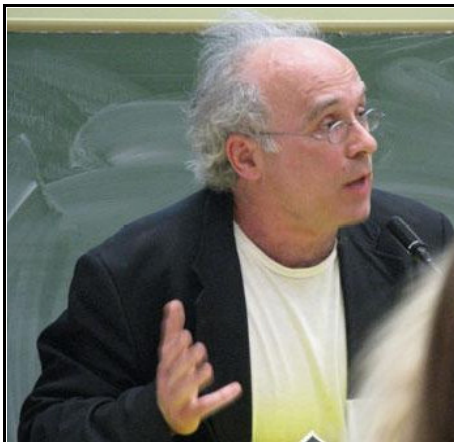
Deze uitweiding over 'waarheid' kan misschien op exegetisch gevit lijken, maar heeft uiteindelijk enorme consequenties. Naar aanleiding van de vijfde verjaardag van Benedictus' pontificaat, schreef Hans Küng, de bekende Zwitserse theoloog en ex-collega van Ratzinger aan de universiteit van Tübingen, een brandbrief naar alle bisschoppen onder de titel "Gehoorzaam God, niet de paus" (8). Küng maakt een balans op van die vijf jaar ambtsuitoefening en doet aan de hand van zes voorstellen een dramatische oproep aan de bisschoppen om niet te laten betijen en hun verantwoordelijkheid op te nemen. In zijn balans somt hij een resem 'gemiste kansen' op: gemist de kans op toenadering tot het protestantisme, op verzoening met de joden, op dialoog met de moslims, op verzoening met de gekoloniseerde inheemse volkeren van Latijns-Amerika, op het helpen van de Afrikanen (door het toestaan van voorbehoedsmiddelen om aids en overbevolking tegen te gaan), om vrede te sluiten met de moderne wetenschap (evolutietheorie bevestigen en stamceltherapie aanvaarden). Als grootste gemiste kans vernoemt hij de kans om van de geest van het Tweede Vaticaans Concilie het kompas te maken voor de hele katholieke kerk. Die gemiste kansen hebben alle te maken met een bepaalde opvatting van 'de waarheid', die van elkaar meer doet wegdrijven dan toenaderen.

"De paus heeft een beetje marxisme nodig" schreef Leonardo Boff. Hij heeft gelijk. En wij zouden daaraan willen toevoegen "de paus heeft een beetje meer herbronning in ons bijbels erfgoed nodig". Daartoe moet hij misschien niet minder maar meer zijn conservatieve natuur volgen en over de Griekse erfenis heen teruggaan naar de joodse denkwereld waarin onze bijbel is ontstaan (9).

Jan Soetewey

Weg met !

De nieuwste medialawine. Onder de titel "Leve God, weg met Allah" zou de dichter (en missionaris?) Benno Barnard een lezing geven aan de universiteit Antwerpen. Een aantal islamitische jongeren kwamen in de zaal protesteren – onder meer door luid Allahoe akbar te roepen, en de lezing werd afgeblazen. Niks bijzonders, in universitaire kringen komt het vaker voor dat sprekers onwelkom geacht en weggejouwd worden. Dat is nauwelijks nieuws, alleen als de argumentatie met ijzeren staven ondersteund wordt krijgt zo iets een stukje van een kolom op bladzijde zoveel van de regionale berichtgeving.

Benno Barnard

Maar dit non-event werd door De Standaard opgeblazen tot voorpaginanieuws, en kreeg ook nog een vracht commentaar erbij, en een interview met een voorman van die islamitische protesteerders. Een tweesporenbeleid: een bagatel werd uitvergroot, bijna tot een staatszaak, maar binnenin de krant kon je ook wijze, relativerende commentaren lezen.

Andere kranten deden het iets kalmer aan, maar besteedden toch ook nog ruim aandacht aan het thema, en gaven soms verstandige en spitse commentaar, zoals Het Laatste Nieuws. Merkwaardig was het journalistieke gedrag van de Gazet van Antwerpen, die al op de voorpagina kopte: Radicale moslims willen koning en premier weg. Daar ging het bij die lezing en het protest ertegen niet om, het is een uitspraak van een islamitische leider in Engeland, al had ze natuurlijk net zo goed van de een of andere autochtone Vlaming kunnen komen. Na de kranten volgde de televisie, het incident werd een onderwerp voor Terzake en voor Phara. En toen gingen we het weekeinde in, met nog meer opiniestukken en ook het nieuws dat de Antwerpse gemeenteraad zich met de zaak aan het bemoeien is. Niet om het klimaat te verbeteren en de levensbeschouwelijke dialoog te bevorderen, nee de vroege vaders en moeders willen sancties, dwangsommen en dergelijke, ja zelfs een kortgeding tegen de initiatiefnemers van het protest tegen Barnards lezing!

Vrij algemeen werd het incident gekaderd binnen het grondrecht op vrije meningsuiting. De protestactie zou dat grondrecht hebben geschonden, en dat moest worden aangeklaagd. Allerlei instanties voelden zich geroepen om commentaar te geven. Zo lees ik op de voorpagina van De Standaard (2 april 2010)

- “Burgemeester Janssens wil de zaak voor de rechtbank brengen. ‘Dit is een symbooldossier waarop snel moet worden gereageerd.’”
- “Ook het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding veroordeelt de actie. ‘Dit is een debat binnen een universitair kader. Het niet respecteren van de meningsuiting is onaanvaardbaar.’”
- “Minister van Binnenlandse Zaken Annemie Turtelboom (Open VLD) laat de website Sharia4Belgium, waar de actie werd gelanceerd, permanent volgen. Indien er sprake is van strafbare feiten, zullen die worden doorgevoerd aan het gerecht. ‘Ik ben even verontwaardigd als Benno Barnard’, zei Turtelboom gisteren in de Kamer. ‘Ik keur dit ten stelligste af. Meer nog, ik vind het gevaarlijk. Radicalisme heeft geen plaats in onze maatschappij.’”

Bij de uitspraken van de minister moest ik wel even met mijn ogen knipperen. Alsof de Staatsveiligheid en aanverwante instellingen niet constant alle islamitische sites monitoren, en alsof strafbare feiten normaal niet doorgevoerd worden aan het gerecht! En wat is er mis met radicalisme? Hoe kan de minister trouwens het radicalisme van Barnard omhelzen en tegelijk alle radicalisme afkeuren?

En die burgemeester, van wie je zou verwachten dat hij probeert de conflicten in de stad die hij bestuurt te ontmijnen, dat hij zoekt naar verzoening - hij blijkt een sabelslipper! En dan dat Centrum voor Gelijkheid van Kansen: een debat binnen een universitair kader!

“Weg met Allah” als gespreksthema binnen een universitair kader? “Weg met” heb ik nog nooit gezien in een titel van een academische publicatie of voordracht. Wat is dat voor een universiteit, die van Antwerpen?

Als vrijzinnige kijk ik nogal beduusd aan tegen die medialawine, en tegen al die personaliteiten en instanties met hun grote zekerheden en hun forse uitspraken. Ik vind dat ik het recht heb om niet godsdienstig te zijn, en ik verwacht ook van islamieten dat zij dat recht respecteren. Maar het zou niet in mijn hoofd opkomen te zeggen “weg met Allah”, want dat lijkt me een nogal domme en beledigende uitspraak, want je zegt daarmee eigenlijk: weg met alle islamieten! Allah behoort immers tot de kern van hun identiteit. En ik schrik dan ook als ik, nog steeds op de voorpagina van De Standaard, lees: “Jurgen Slembrouck, die de avond in opdracht van de Vrijzinnige Dienst van de UA organiseerde, hoopt dat hij ondanks alles een nieuwe datum kan vastleggen voor de lezing. ‘Na wat er is gebeurd, zijn we moreel verplicht om dit over te doen.’” Wablieft???

In naam van de vrijzinnigheid dus, bestel ik nu al een bak overrijpe tomaten, die zullen à point zijn tegen Slembroucks nieuwe datum, en ik bied de universiteit Antwerpen meteen een reeks voorstellen voor lezingen aan, die, gezien het algemene enthousiasme voor de vrije meningsuiting, ongetwijfeld probleemloos aanvaard zullen worden:

- Ook neonazi's hebben rechten
- Verbrand de Vlaamse Leeuw
- Pedofilie kan ook leuk zijn
- De holocaust viel best mee
- Weg met Janssens!

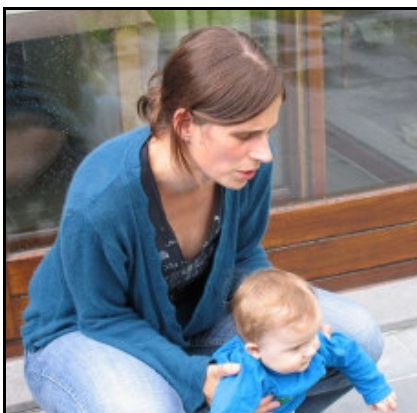
Mochten mijn voorstellen niet aanvaard worden, wat ik niet verwacht, want het gaat tenslotte om debatten binnen een universitair kader, en het niet respecteren van de vrijheid van meningsuiting is immers onaanvaardbaar, mochten ze ondanks deze krachtige argumenten toch niet aanvaard worden, dan vind ik dat we het debat moeten verleggen van de vrijheid van meningsuiting naar de grenzen van de vrijheid van meningsuiting, want dan zou blijken dat dat eigenlijk de kern van het probleem is. Is Weg met Allah een toelaatbare uitspraak? Ik heb er een bak tomaten voor over om dat toe te lichten.

Eric Hulsens
03.04.2010

Dit artikel werd met dank overgenomen van www.kifikif.be, de website van de antiracistische organisatie Kif Kif

Het Afrikavirus

Mieke Berghmans werd drieëndertig jaar geleden in de Kempen geboren. Ze groeide er met drie zussen op in een veilig en warm gezin. Na een verblijf in Afrika werkt ze nu sinds twee jaar bij Broederlijk Delen. Ze is getrouwd met Pieter.

Mieke Berghmans

{Kenteringen]-digit: *Mieke, hoe ben je eigenlijk in Afrika terecht gekomen?*

Mieke: Het thema ontwikkelingssamenwerking hield me al van jongs af aan bezig. Na mijn studies sociale pedagogiek kreeg ik de kans om mijn stage in Zuid-Afrika te doen en daar ook mijn thesis te maken. Ik woonde en werkte vier maanden in Cape Town. Dit verblijf maakte een diepe indruk op mij. Het 'Afrikavirus' had mij te pakken en nog voor ik terug naar België kwam, wist ik dat ik nog wel eens naar dat continent wilde. Ik besloot om wat werkervaring op te doen en ondertussen een bijkomende opleiding Cultuur en Ontwikkelingsstudies te volgen. Zo hoopte ik mijn kansen op de arbeidsmarkt van de ontwikkelingssamenwerking te verhogen. Na die studies werd ik door de ontwikkelingsorganisatie Volens geselecteerd om als coöperant voor de lokale organisatie Pamuhacha HIV/AIDS Trust naar Zimbabwe te gaan. Daar werkte ik drie jaar als vormingsmedewerker. In 2006 keerde ik samen met mijn toenmalige verloofde en huidige man terug naar België. Mijn taak was afgerond, we verwachtten een kind, Pieter had een interessante job in België gevonden... Nu, meer dan 3 jaar later, hebben we een zoon, Mozes, en een dochter, Marieke. Zoals het echte Belgen betaamt hebben we een huis gekocht en zijn we ons meer en meer aan het settelen. Maar het Afrikavirus blijft sluimeren.

{K]: *Je werkt sinds een twee jaar bij Broederlijk Delen. Wat heeft jou gemotiveerd voor die organisatie?*

Mieke: Na een kort zijsprongetje in de bijzondere jeugdzorgsector, besepte ik al snel dat ik rond Afrika en ontwikkelingssamenwerking wilde blijven werken. Het was dus bijna vanzelfsprekend dat ik mijn kandidatuur stelde toen er bij Broederlijk Delen een vacature kwam. Ik kon me vinden in de manier waarop Broederlijk Delen naar ontwikkelingssamenwerking kijkt. Broederlijk Delen vindt het bijvoorbeeld erg belangrijk dat mensen zélf aan hun toekomst werken. Ik geloof erg in die 'ownership'-gedachte. Slechts als mensen zich zélf eigenaar voelen van een project of van een veranderingsproces, zal ontwikkeling duurzaam zijn.

{K]: *Je werkte ook drie jaar in Zimbabwe. Je hebt je daar hard hebt ingezet om, in wel bijzonder moeilijke omstandigheden, een project rond Aidspreventie uit de grond te stampen. Jullie hebben aan dat project de naam PAMUHACHA meegegeven. Kun je daar iets meer over vertellen? Gaat dit project nog door, nu je Zimbabwe verlaten hebt?*

Mieke: Pamuhacha is een kleine lokale ngo in Chinhoyi, een stadje in Zimbabwe. Pamuhacha vertrekt vanuit de idee dat informatie en sensibilisatie noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarden zijn tot AIDS-preventie. Om echte gedragsverandering te bereiken moeten mensen een langzaam en moeilijk proces doorlopen waarbij zij zich gesteund voelen door anderen. Een tweede basisidee waarop Pamuhacha steunt is dat AIDS in Zimbabwe een probleem van een gemeenschap is en dat het probleem dus ook binnen en door die gemeenschap aangepakt moet worden. In plaats van zich te richten op getroffen individuen en die rechtstreeks te helpen, kiest Pamuhacha ervoor om mensen samen te brengen en het probleem, in al haar aspecten, voor te leggen aan die groep opdat zij zelf initiatieven zouden nemen om verdere verspreiding van het HIV-virus tegen te gaan. Mensen samenbrengen om hun problemen aan te pakken, wordt ook door de naam van de organisatie gesuggereerd. Pamuhacha, betekent in het Shona 'onder de Muhachaboom'. De Muhacha (mobola plum) is een boom die veel schaduw biedt en waaronder in de traditionele cultuur leden van een dorp samenkwamen om hun problemen te bespreken.

In 2003 startte Pamuhacha in verschillende gemeenschappen rond Chinhoyi een aantal pre-

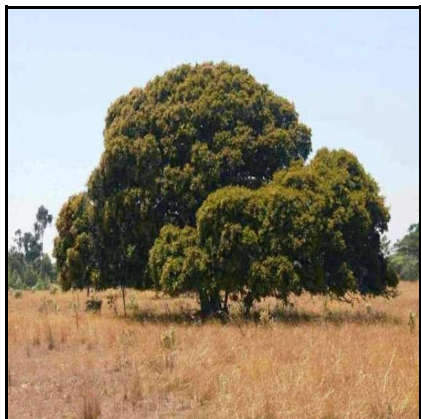
ventieactiviteiten op. Deze activiteiten bestonden uit een aantal sessies waarin groepen bewoners de juiste informatie kregen rond AIDS, maar ook probeerden de oorzaken en gevolgen van AIDS in hun gemeenschap in kaart te brengen. Op het einde van deze reeks sessies bleek dat vele groepen iets rond het AIDS-probleem wilden doen. En zo ontstonden er testing-dagen, waarbij een mobiele testkliniek tot in de townships kwam om mensen die dat wensten te testen. Er ontstonden ook homebased care groepen en zelfhulpgroepen. Die homebased care groepen dienden zelf basismedische zorgen toe aan AIDS-patiënten, de zelfhulpgroepen waren bestemd voor HIV-positieve mensen. Het project loopt nog steeds dankzij de niet aflatende inzet van het team en van de leden van de verschillende groepen. Natuurlijk kent het project ups en downs, maar toch blijft er, ondanks de moeilijke omstandigheden, veel dynamisme. Zo ontstond vorig jaar nog, op vraag van de zelfhulpgroep voor volwassen HIV-dragers, ook een zelfhulpgroep voor geïnfecteerde kinderen en hun ouders of voogden.

{KJ:} *In september 2009 reisde je door enkele streken van Congo om in opdracht van Broederlijk Delen een aantal projecten te bezoeken die de organisatie ondersteunt. Kan je een vergelijking maken tussen Congo en Zimbabwe?*

Mieke: Dat vind ik een heel moeilijke vraag. Congo en Zimbabwe zijn gewoon zeer verschillende landen met een zeer verschillende geschiedenis. Er wonen andere volkeren met een ander koloniaal verleden. Ikzelf heb op een heel andere manier rond deze landen gewerkt en dat dus anders beleefd. Dat maakt het moeilijk om een vergelijking te maken, even moeilijk als een vergelijking tussen bijvoorbeeld België en Italië.

{KJ:} *Met welke indrukken ben je uit Congo teruggekeerd?*

Mieke: Mijn bezoek aan Congo heeft een zeer diepe indruk nagelaten. Ik stond versteld van het potentieel van dit land. Het is zo rijk aan erts, maar heeft ook een enorm rijke landbouwgrond. Ik geloof dat ze op de zevende plaats staan in de internationale lijst van landen met landbouwpotentieel. Het heeft bij wijze van spreken het potentieel om het Brazilië van Afrika te worden, maar dat potentieel blijft onbenut door oorlogen, door jarenlang wanbeheer, door een niet naar behoren functionerende staat en door internationale spelers met elk hun eigen agenda. En die agenda valt niet altijd samen met de belangen van de Congolese burgers. Dat heeft mij enorm gechoqueerd. Wat mij evenwel heeft verrast is het dynamisme van een aantal mensen aan de basis en van een aantal figuren uit het maatschappelijke middenveld. Het doorzettingsvermogen van die mensen en de moed die zij hebben om te vechten voor een betere toekomst voor Congo is meer dan bewonderenswaardig.

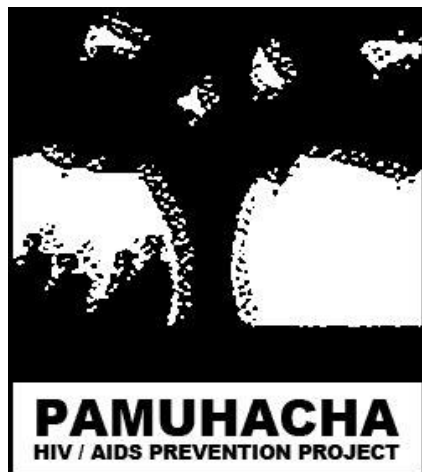

Muhachaboom

{KJ:} *Er wordt tegenwoordig vaak scherpe kritiek gegeven op de gangbare 'ontwikkelingssamenwerking'. Er gaan zelfs stemmen op, ook van Afrikanen, die stellen dat bijna alle ontwikkelingshulp zinloos is en dat we er beter mee zouden stoppen omdat de gewone mensen er echt niet beter van worden. Kun je vanuit jouw ervaring begrip opbrengen voor die mening?*

Mieke: Ik kan zeker begrip opbrengen voor kritische stemmen over de ontwikkelingssamenwerking. Binnen de sector werden en worden immers fouten gemaakt. Er is vaak te weinig coördinatie tussen donoren, er wordt geld gegeven aan projecten of overheden zonder na te gaan of het goed besteed werd, men gaat voor 'quick fixes' die op lange termijn een samenleving meer destabiliseren dan vooruithelpen, activiteiten worden georganiseerd in dure hotels om toch maar zeker de doelgroep te motiveren...

Toch denk ik dat ontwikkelingssamenwerking zinvol blijft. Als de doelgroep steeds bij de formulering, uitvoering en evaluatie van een project betrokken wordt, als er gestreefd wordt naar een holistische en transparante aanpak waarin het langetermijnperspectief stéeds voor ogen wordt gehouden, dan denk ik dat ontwikkelingsprojecten zeer zinvol kunnen zijn. Dit in praktijk

brenge is evenwel niet altijd even eenvoudig. Binnen Pamuhacha hebben wij er steeds naar gestreefd geen materiële stimulansen te geven bij de activiteiten. Dat maakte ons werk er aanvankelijk niet gemakkelijker op. Twee jaar lang hebben we op elke activiteit moeten uitleggen waarom we geen dingen uitdeelden. Het heeft ook heel lang geduurd eer we een vaste groep van mensen hadden die geïnteresseerd waren om met ons samen te werken. De boodschap die we brachten was immers niet populair: de mensen moesten voor een workshop zelf een bijdrage meebrengen, zoals bijvoorbeeld hout om te koken, eten... Ze moesten hun bijdrage leveren en kregen geen T-shirts... Toch heeft onze aanpak gewerkt. Omdat mensen echt uit interesse naar de activiteiten kwamen en omdat er steeds beroep werd gedaan op hun ideeën en hun aanbreng - zowel in materiële als geestelijke zin - zijn er groepen van mensen ontstaan die zélf eigenaar van hun projecten werden, die zélf zieke patiënten helpen, die zélf sensibilisatie-activiteiten organiseren. Ook binnen Broederlijk Delen probeer ik samen met mijn collega's de kwaliteit van het werk van partnerorganisaties hoog te houden door te pleiten voor een hoge mate van verantwoording naar de doelgroep toe, door overleg te organiseren tussen betrokken donoren en andere organisaties.

{K}: Welk gevoel overheerst in verband met de toekomst van een land als Congo: optimisme of pessimisme? Welke ervaringen geven je hoop en van welke ervaringen zou je bijna wanhopig worden?

Mieke: Op dit moment wordt Congo door een aantal internationale ngo's met argusogen gevolgd. Wat hen verontrust zijn de schendingen van de mensenrechten die - niet alleen in Oost-Congo - plaatsvinden tegen een aantal belangrijke figuren uit het maatschappelijke middenveld, tegen journalisten en leiders van ngo's rond mensenrechten. Dit is, in aanloop naar de presidentsverkiezingen van 2011, zeer onrustwekkend.

Wat mij hoop geeft, is zoals ik al zei, de kracht van de mensen aan de basis en de moed waarmee sommigen zich inzetten voor een zaak.

{K}: Vind je jouw werk binnen Broederlijk Delen een bescheiden maar toch uiterst zinvolle bijdrage aan de realisering van wat we 'een betere en rechtvaardiger wereld' noemen?

Mieke: Dat is alleszins wat ik hoop.

interview Paul De Witte

Dag van het Socialisme

'Socialisme' lag de laatste jaren, en zeker na de val van de Berlijnse Muur in 1989, steeds minder goed in de markt. Vandaag lijkt daar verandering in te komen. Dat heeft veel te maken met de recente financiële crisis. Het onvoorwaardelijke geloof in de zegeningen van de vrije zichzelf regulerende markt kreeg zware klappen en plots werden er oplossingen aangedragen die op z'n minst schatplichtig waren aan het socialisme. De nationalisering van bepaalde banken, een fors overheidsingrijpen, een strakke regulering van de financiële sector, het aan banden leggen van scabreus hoge lonen en bonussen: het werd allemaal (min of meer) bespreekbaar. Jammer genoeg speelde de linkerkant daar niet vlot genoeg op in om 'het verzet' te organiseren en resoluut voor socialistische oplossingen te gaan.

Ruim een jaar geleden schreef daarom professor Jan Blommaert van de vakgroep Afrikaanse talen en culturen aan de Universiteit van Gent, een opiniestuk voor Indymedia onder de titel: "We zitten zonder socialistische partij". Peter Mertens, voorzitter van de PVDA, deed in dezelfde periode een oproep in De Morgen voor 'een ronde tafel van socialisten'. Wat in het verleden al eens durfde te mislukken na oeverloze discussies was nu, bij manier van spreken, in een-twee-drie geklaard. De oproep voor 'een ronde tafel' viel niet in dovemansoren en ongeveer een jaar nadien werd er al gemobiliseerd voor 'de dag van het socialisme'. Op 20 maart was het dan zo ver. Het werd zonder meer een indrukwekkend gebeuren. Een massa volk (meer dan 700 aanwezigen), een mix van jong en oud en alle linkse en socialistische strekkingen (op Spa-Rood na) kwamen die dag opdagen in de Gentse Vooruit. Na een inleiding door Daniël Termont (SP.a, burgemeester van Gent) en Jan Blommaert werd er in de namiddag gewerkt in acht 'dialogische werkgroepen'. En na een pauze volgde de slotmeeting, met onder meer François Houtart, rond de vraag 'welk socialisme willen we?'

Wie een gedetailleerd overzicht wil krijgen van de dag, kan heel veel informatie vinden op de website van 'de dag van het socialisme' (www.dagvanhetsocialisme.be) en bij 'De Wereld Morgen' (www.dewereldmorgen.be). Wij beperken ons hier verder tot enkele krachtlijnen die we uit de dag weerhouden.

Een impressie

Op 20 maart werd er geen ruzie gemaakt. Er werd niet vertrokken van wat de linkerkant verdeelt maar van wat we gemeenschappelijk hebben, van wat ons bindt.

Het was ook niet de bedoeling met nieuwe sterke programmapunten voor de dag te komen en electorale bespiegelingen waren volkomen afwezig. Het accent lag op de uitbouw van een sterke linkse beweging die het socialisme terug op de kaart kan zetten. Daarvoor moeten we elkaar beter leren kennen en is mekaar ontmoeten en aandachtig naar elkaars standpunten luisteren geen overbodige luxe. En hoezeer we ook zouden verschillen, we hebben vaak een gezamenlijke gedetailleerde socialistische analyse. Die analyse, zie de financiële crisis, heeft niet aan waarde ingeboet. Integendeel. En nu moeten we daarmee durven uitpakken. Laat ons de dingen noemen zoals ze zijn. Ontmasker het valse taalgebruik: onze bedrijven, onze banken, onze concurrentiekracht, een 'werkgeversbijdrage'

Nadia Fadil

Sami Zemni

enz. Niks van. Het zijn vooralsnog onze banken en bedrijven niet. Het gaat niet om een werkgeversbijdrage, het is ons loon. We moeten dus voluit gaan voor de verovering van de economie. En dan moet je de financiële sector aan de ketting leggen, de privébanken vervangen door overheidsbanken en coöperatieve spaarbanken, een sterke overheid op de been brengen die stuurt, herverdeelt, duurzame ecologische tewerkstelling organiseert.

In De Wereld Morgen (21.03.10) deed J. Blommaert een poging om enkele krachtlijnen te formuleren:

- we moeten werk maken van een sterke linkse politieke beweging
- daarbij mag het belang van informeren en het formuleren van standpunten niet ontbreken
- we moeten opnieuw ideologisch leren denken
- we moeten ons bewust zijn van de diepe invloed van het neoliberalisme.

We moeten niet van niks vertrekken. We beschikken over een belangrijk instrumentarium, zo wist ook François Houtart te vertellen. Toch is het nodig om de inhoud van het socialisme opnieuw te bepalen, “niet als dogma, maar als een project dat altijd opnieuw moet worden opgebouwd.” Naast het belang van het benadrukken van de systeemcrisis van het kapitalisme, de nadruk op de gebruikswaarde in plaats van de ruilwaarde, onderstreepte hij verder het belang van de multiculturaliteit, ook binnen de linkse beweging.

Multiculturaliteit

In één van de werkgroepen werd er van gedachten gewisseld over die multiculturaliteit. Dat was een belevenis op zich. Ons was het al opgevallen dat in heel dat gezelschap van meer dan 700 mensen geen enkele gehoorddoekte moslima te ontwaren viel. Een vaststelling die op zichzelf ook al iets zegt. Algauw bleek dat, na inleidingen van o.a. Sami Zemni en Nadia Fadil, de violen hier nog lang niet op elkaar zijn afgestemd. De initiatiefnemers van ‘de dag’ gaven dat ook ruiterlijk toe. Op De Wereld Morgen (21.03.10) verwoordde J. Blommaert het als volgt: “Er zijn bepaalde domeinen waar we nog geen of weinig marxistische of linkse standpunten over hebben. In de werkgroep multiculturalisme bijvoorbeeld ging het over religie. Je merkt dan meteen dat wij daar geen spreek- laat staan een analysetraditie over hebben. We hebben 150 jaar geleefd met de stelling: ‘Het is opium van het volk’ en daarmee was de kous af. Een socialist was per definitie niet katholiek en bij voorkeur zelfs een antikatholiek. Maar we zitten vandaag over heel de wereld met hele nieuwe fenomenen van religieuze organisaties en processen, we moeten dat dus onder ogen durven zien.”

Ook de verklaring van een student uit Brussel (De Wereld Morgen, 24.03.10) liegt er niet om: “Veel linkse mensen zijn ook beïnvloed door het mainstreamdenken dat ons wordt opgelegd door rechts. Daarnet zei Nadia Fadil: ‘links kan ook racistisch zijn, links kan ook islamofob zijn’...Dat is een serieus gevaar voor de socialistische bewegingen...Godsdienst is misschien als opium, maar dat betekent niet dat je gelovige mensen moet gaan behandelen als de vijand.”

We hebben aan dat initiatief van ‘de dag’ geëngageerd deelgenomen. Maar wat doen we als linkse christenen met bovenstaande vaststellingen? Veel progressieve christenen zijn gewonnen voor een levensbeschouwelijk pluralisme. In hun visietekst ‘Geloven in bevrijding’ merken de Christenen voor het Socialisme op dat dit geen eenvoudige opgave is en dat er nog veel puin moet geruimd worden omdat voor de meeste ‘niet-gelovige’

Jan Blommaert

marxisten godsdienst alleen maar 'opium' kan zijn. Ook als linkse christenen 'welwillend' als bondgenoot worden verwelkomd, over levensbeschouwing wordt gewoonlijk zedig gezwezen. En in ons vorig nummer (februari 2010) wees Elke Vandepierre in haar artikel *Pleidooi voor een 'integratie'-stop* op de uitdaging voor links "het thema van de multiculturele samenleving, en de beeldvorming ten aanzien van moslims, structureel te gaan thematiseren, intern én extern. Daarbij zal onder meer de status van religie en ethiek in de politieke analyse opnieuw onder de loep genomen moeten worden - vooral door marxisten en socialisten."

Religie, geloof en godsdienst zijn, op enkele bekende uitspraken na, een blinde vlek geworden met als gevolg dat er vandaag binnen links nauwelijks een referentiekader bestaat om over hedendaagse problemen in verband met religie te spreken. Dat viel ook ons redactielid Jozef Mampuy op die, ook als medewerker, 'de dag' had meegemaakt. Hij was niet zo gelukkig met een aantal voorbeschouwingen die de klassieke vooroordelen van links tegen alles wat 'katholiek' is bevestigden en liet dat ook prompt aan De Wereld Morgen weten (10.03.10). In bepaalde linkse milieus, schreef hij, is men blijkbaar moeilijk ervan te overtuigen dat er bijvoorbeeld in de christelijke arbeidersbeweging 'linkse' standpunten worden verkondigd of dat geëngageerde christenen echt iets kunnen komen doen in een links of socialistisch front. In een mail die hij later stuurde naar de stuurgroep van 'de dag' riep hij nog eens op om er a.u.b. voor te zorgen dat deze groepen echt verder zullen opgenomen worden in het brede denk- en doeproces dat op 20 maart begonnen is. Hij merkte nog op dat het thema van de rol van religie in de samenleving uitdrukkelijk aan bod is gekomen op 20 maart en dat men daar moeilijk mee weg leek te komen terwijl al meer dan dertig jaar bewegingen zoals CvS, WTM en nu Motief aan die weg zitten te timmeren!

De boodschap lijkt overgekomen te zijn en dat zou wel eens een keerpunt kunnen worden in de dialoog van christelijke en niet christelijke marxisten in Vlaanderen.

Besluit

De 'dag van het socialisme' was een succes. Hoe succesvol? Dat hangt af van de opvolging en de verdere stappen die zullen ondernomen worden. Ook wij hebben als linkse christenen daar een rol in te spelen.

Jef Mariën

Vijgen, of liever opstanding ná Pasen

Laat ik deze bijdrage gewoon beginnen met een stelling: *de verhalen over de lichamelijke opstanding van Jezus vragen om niet gelezen te worden als te constateren of constateerbaar feit, maar wél als bevestiging op een verhalende wijze van een religieus-politieke praxis.*

Wanneer we de verschillende opstandingsverhalen rond een leeg graf en verschijningen van nabij bekijken dan constateren we grote verschillen. Deze wijzen niet alleen en zelfs niet op de eerste plaats op het feit dat we met verschillende auteurs te maken hebben, maar wel op het gegeven dat we te maken hebben met verschillende politieke en maatschappelijke omstandigheden, die om een andere verwoording van de het geloof in Jezus' verrijzenis vroegen.

Het is dus duidelijk dat - zoals dat ook geldt voor alle andere evangelieteksten - we niet te maken hebben met "informatieve beschrijvingen van geconstateerde gebeurtenissen, maar met verhalende teksten".

1. Er zijn (wellicht meer dan) twee talen in de taal

Twee totaal verschillende uitspraken, die tegelijk toch grammaticaal volledig gelijk zijn, kunnen het bestaan van verschillende taalspelen op een humoristische wijze verhelderen. Ik las die twee uitspraken in een boekje van de Nederlandse filosoof Luijpen (1).

Leg maar eens volgende twee zinnen naast elkaar: "Chris is uit zijn strandstoel opgestaan" en "Christus is uit zijn graf opgestaan".

Bij deze twee uitspraken kunnen we aan onszelf en aan mekaar volgende vragen stellen:

Wat zijn de verschillen tussen die twee korte grammaticaal identieke uitspraken?

Zijn beide uitspraken even informatief?

Zijn beide uitspraken even performatief (een effect bewerkend in de omgeving, op anderen, op een bepaalde toestand) of appellatief (oproepend, uitdagend tot)?

Over welke van de twee uitspraken zeg je: "echt gebeurd, geen probleem"?

Welke van de twee uitspraken heeft in tijd en ruimte het meest effect gehad op een ruimere groep mensen?

Welke van de twee uitspraken is de meest 'ware'?

2. De evangelieteksten over de (lichamelijke) verrijzenis van Jezus mogen nooit worden losgemaakt van de rest van de evangeliën, waarin de praxis van Jezus wordt verhaald, die uitgelopen is op zijn executie op het kruis

Jezus is in het schriftverhaal uitgegroeid tot het prototype van de levende en leven gevende mens-voor-andere. Jezus zou nooit genoemd zijn: de uit de dood verrezene, de opgestane, als mensen niet in hem gezien hadden hoe hij opkwam tegen de dood (in de bijbelse betekenis van het woord: slavernij, onderdrukking, ballingschap) toen hij nog leefde.

Heel zijn levensinzet was maar op één doel gericht: mensen bevrijden, oproepen tot bevrijding en ze doen leven. Alle wonderverhalen in de evangeliën getuigen van die inzet van Jezus voor "de verrijzenis van de lichamen".

Lukas 4, 14-21 is een samenvatting van die keuze.

(1): W. Luijpen, *De erwtensoep is klaar. Beschouwingen over de religieuze existentie*, Bilthoven 1970.

En de eerste christelijke gemeenschappen duiden die levensinzet aan als “JHWH - God in hem”. Daarom noemden ze hem “Gezalfde, Messias, Christus”. En zo blijven christenen hem noemen.

De joods-marxistische filosoof Ernst Bloch heeft ooit over Jezus gezegd: “Er war ganz in JHWH gesetzt”. Hij leefde zo vanuit deze zijn God, hij was zo in JHWH geworteld, dat hij mensen deed opstaan uit hun verblinding en verstomming. Zo levend was God in hem, zoveel liefde, zoveel bevrijding, zoveel trouw, dat wij van hem blijven zeggen dat de dood geen meester over hem was, geen meester over hem kan worden, nooit. Hij leeft, zeggen ze, uit de doden is hij opgestaan. Op de derde dag is hij opgestaan, onweerstaanbaar.

De wereld die hem voor ogen stond, en die hij noemde 'Koninkrijk Gods', en die hij verkondigde als midden onder ons, als niet onmogelijk, is een wereld waarin de dood aan banden is gelegd, niet meer aan de macht. Met andere woorden: een wereld zonder heer-knechtverhoudingen, waar geen armen en geen rijken meer zijn, geen vrouwen en geen mannen, geen zwarten en geen blanken, geen priesters en geen zogenaamde leken. Maar wel nieuwe mensen, een nieuwe mensheid, waar liefde het woord bij uitstek is om de onderlinge relaties uit te spreken.

Maar die praxis werd Jezus niet in dank afgenomen door hen die in zijn tijd politiek en religieus de dienst uitmaakten. Zijn leven in en vanuit JHWH - de ENE, de God van Israël, werd ervaren als een immense bedreiging voor de status quo.

Het is niet voor niets en het is ook geen louter religieuze aangelegenheid dat de joodse priesterklasse van zijn tijd, verenigd in de partij der Sadduceeën, de opstanding van de doden en dus de verrijzenis van de lichamen afwezen. De verrijzenis van het lichaam was voor die rijke klassen onaanvaardbaar, omdat ze vanuit hun joodse identiteit feilloos aanvoelden dat dit woord over verrijzenis en opstanding niet op de eerste plaats ging over een leven na de lichamelijke dood, maar over een omkering en revolutie van alle bestaande machtsverhoudingen.

Dit neemt niet weg dat het geloof in de opstanding van Jezus Messias een uiterste paradox is: de weg van het kruis ten gevolge van uiterste trouw aan de keuze voor de weg van JHWH, en dit in de lijn van de weg van de lijdende knecht uit Jesaja 53, is de enige weg die toekomst openmaakt en erin slaagt om ook vandaag het midden te houden tussen het avontuur van allerlei zeloten en de weg van het fatalisme en de berusting (door bijvoorbeeld te vluchten in de religie als drug zoals dat tot uiting komt in de reductie van de verrijzenis van het lichaam tot een gebeuren in het leven na de dood).

Maar slechts zo kan het woord over opstanding uit de dood en verrijzenis van het lichaam een bron van hoop worden ook voor de nu levenden.

De Nederlandse exegeet Piet Ashman schrijft hierover het volgende: “Wanneer bij het spreken over de verrijzenis van Jezus de taal van de objectieve waarheid de taal van de persoonlijke ervaring verdringt, dan is er geen redden meer aan: hoe harder het verrijzenisfeit wordt gemaakt, hoe minder het nog te maken heeft met het opstandingsgeloof. Wanneer de verrezen Jezus een op die manier na zijn dood opnieuw geregistreerd object is geworden (door de verrijzenis van zijn lichaam), dan is deze wereld daarmee in zijn hardheid en onverwoestbaarheid bevestigd en is praten over een nieuwe toekomst alleen maar opium van en voor het volk. Eén dode die terugkeert uit het miljoenenkerkhof – zo 'n verhaal, hoe opzienbarend ook – is uiteindelijk maar een zoethoudertje en schiet volkomen tekort om dat uit te drukken wat de nieuwtestamentische verrijzenisboodschap wil verkondigen ” (2).

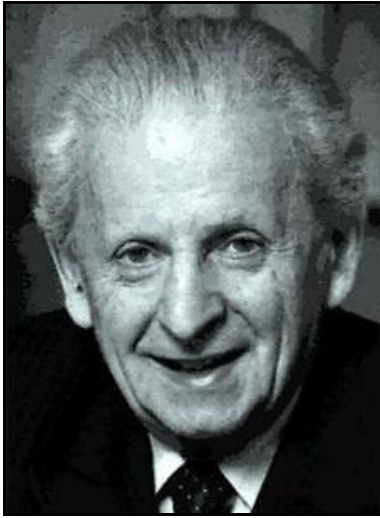
3. De verrijzenis van het lichaam als bron van hoop op de doorbraak van de gerechtigheid

Als we nadenken over de eerste betekenis van de bijbelse invulling van “opstanding uit de dood”, dan mogen we nooit uit het oog verliezen dat in de bijbel één naam centraal staat: JH-

Ernst Bloch

(2): Piet Ashman, *Hij is niet hier, Hij is verrezen*, in Werkschrift voor Leerhuis en Liturgie, april 1981, p. 20-26.

Emmanuel Levinas

WH, meestal vertaald als: “Ik zal er zijn!”

Mensen worden uitgenodigd om het met die naam van belofte te doen (Abraham). De bijbel vertelt het verhaal van die Naam. En dat is het verhaal van een weg die mensen kunnen gaan: van angstland, van slavenhuis naar vrijheid, beloofd land; van dood naar leven, van leven dat geen leven is naar volheid van leven; van geketende naar bevrijde en verrezen lichamen. In de lijn van het Scheppingsverhaal, dat spreekt over “het werd avond en ochtend, de eerste dag”, is de hele bijbel een verhaal van donker naar licht, van nacht naar dag. Zo kan er ook vandaag door mensen geleefd worden: van duisternis naar licht.

Als 'dood' dus in dat verhaal een woord is voor een manier van leven die de naam leven niet waard is: je kunt levend dood zijn. Als 'dood' wijst op een bestaan zonder hoop, maar ook op een levenshouding van “als ik het maar kan maken”, dan is 'leven' in de bijbel op de eerste plaats een woord voor een wijze van bestaan, die vrucht draagt en bron van leven wordt voor anderen. Welnu, de doorbraak naar die bestaanswijze, samengevat in de woorden “leven tot bevrijding van anderen en zo ook van zichzelf”, wordt *op de eerste plaats verwoord* in het sprekende bijbelse beeld “opstanding van de dood en verrijzenis van het lichaam”

In dit verband zijn de woorden van de joodse filosoof Levinas zeer verhelderend: “*In het feit dat de relatie tot het goddelijke via de relatie tot de mensen verloopt en met de sociale gerechtigheid samenvalt, ligt de hele geest van de joodse bijbel. Mozes en de profeten bekommeren zich niet om de onsterfelijkheid van de ziel, maar om de arme, de weduwe, de wees en de vreemdeling. De relatie tot de mens, waarin het contact met het goddelijke zich voltrekt, is niet een soort 'geestelijke vriendschap', maar een rechtvaardige economie, waarvoor ieder mens ten volle verantwoordelijk is.*”(3)

Huub Oosterhuis

4. Tweede betekenis van “verrijzenis van het lichaam” (4)

Het is en blijft een hardnekkig christelijk misverstand te menen dat de woorden “opstanding uit de dood en verrijzenis van het lichaam” uitsluitend betrekking hebben op een leven na de dood, op mijn persoonlijke eeuwige zaligheid in het hiernamaals. De overgrote meerderheid van de christenen is zo geprogrammeerd: opstanding der doden betekent bijna uitsluitend voor hen, dat zij, bevrijd van hun persoonlijke schuld, binnenschrijden in Gods heerlijkheid, al of niet gepasseerd door een vagevuur. Het gaat zelfs zover dat wie opstanding der doden wil verstaan als bevrijding van de ontrechten uit hun slavernij hier op aarde, ervan wordt verdacht het bijbels getuigenis geweld aan te doen en te verengen tot politiek.

Maar die reactie is onbijbels. In bijbelse beelden en gelijkenissen wordt niet ons hiernamaals aanschouwelijk voorgesteld, maar ons leven hier op deze aarde, zoals het ooit moet en kan worden en zal zijn. Dat betekent echter niet dat in dit kader ook niet zou mogen worden gesproken over de dromen van mensen rond een voortbestaan-na-de-dood die in de christelijke traditie zijn verdiept tot een visioen van hoogstpersoonlijk voortbestaan over de grenzen van lichamelijke dood heen. Hoe nietig en klein ik als mens ook was, ik zal leven, ik zal zingen, een naam en een stem hebben. Ik zal wonen in een stad, in die gemeenschap van mensen zal ik rechttop staan en gaan. Ik zal bij name genoemd worden, en dit door Hem, die mij tot leven heeft geroepen. Hij zal mij kennen, want Hij heeft mij geschreven in de palm van Zijn hand.

Zoals uitgezongen in het lied van Huub Oosterhuis: “Van grond en vuur zult Gij ons maken, hoog op rotsen aan levend water, van geur en smaak, van licht en stem, uw evenbeeld.”

Maar deze gedachten over een voortbestaan na de individuele dood mogen nooit de Naam “Ik zal er zijn” overwoekeren. Ik zal er zijn voor jou: hier en nu in dit leven, en morgen ook.

(3): Emmanuel Levinas, *Een godsdienst van volwassenen*, in *Het menselijke gelaat*, Ambo, Amsterdam 2003 (achtste druk), p. 48.

(4): Huub Oosterhuis, *Leven na de dood*, in *Werkschrift voor Leerhuis en Liturgie*, april 1984, p. 12-18.

5. Tot besluit een eigenzinnige lezing van 1Kor. 15,13-14 onder de titel “ *als er geen opstanding van de doden is, dan is de Messias niet verrezen en dan is ons geloof zinloos en zonder inhoud* ”.

Dit is een merkwaardig bijbelvers. Je mag vooral de volgorde niet uit het oog verliezen. Er staat niet: als de Messias (Christus) niet verrezen is, dan is er geen opstanding uit de doden. Maar wel: als er geen opstanding is, dan is de Messias niet verrezen. Dat klinkt ons raar in de oren. Maar het staat er, ook al zouden veel christenen, die meer oog hebben voor het hierNAmals dan voor het hierNUmaals, het liever anders zien. Maar dan gebruiken we het Woord om dogmatische constructies te onderbouwen in plaats van aandachtig te luisteren en zo het Woord aan ons te laten geschieden.

5.1. Als er geen opstanding van de doden bestaat...

Wat zou deze zin kunnen betekenen? Ik denk dat hij te maken heeft met vragen als: Wat zien wij rondom ons gebeuren? Is er opstanding te zien? Zien we de lichamen verrijzen? Waar gaat het heen met onze geschiedenis? Gaat het regelrecht naar de puinhoop, de atoompaddestoel? Is er toekomst voor onze kinderen? Valt er echt wat te hopen, te verwachten?

Als de ervaring van onze geschiedenis ons ertoe dwingt om uitsluitend negatief op deze laatste vraag te antwoorden, als de dood in welke vorm ook dood is en blijft; als er niets te doen valt aan de gang van zaken in de geschiedenis; als mensen niet veranderbaar zijn; als relaties tussen mensen gedoemd zijn en blijven tot dubbelzinnigheid; als liefde enkel een schuiloord is voor ontgoochelde individuen die wat geborgenheid bij elkaar zoeken; als liefde teruggedrongen wordt in de privé-sfeer en geen revolutionaire kracht meer kan opbrengen met invloed op het maatschappelijk gebeuren.

Als dat allemaal waar is, dan is er geen opstanding uit de doden.

Want er moet toch wat te zien zijn. Geloven vraagt wel niet naar zekerheden en absolute waarheden, maar wel naar tekens, sporen van opstanding.

Laat ik er maar enkele noemen: mensen die op hun benen gezet worden, volkeren die rechtop gaan staan, hier en daar een muur die geslecht wordt, een brug gebouwd, een lied gezongen, gelukke ontwapeningsbesprekingen, gewelddadigheid tot zwijgen gebracht, vergeving geschonken, een kind aanvaard...

Maar als de diepste hunkering van de mensheid naar een rechtvaardige wereld in de kiem gesmoord wordt; als volwassenen, jongeren en kinderen overgeleverd zijn aan een banaal nihilisme zonder perspectief vanwege de ENE; als toekomst enkel herhaling is van het verleden, *kortom als er geen opstanding van de doden bestaat ...*

5.2. Dan is ook de Messias niet verrezen...

Ja, wat heeft dan dat leven, dat God- en mensgewijde leven van Jezus voor zin gehad? Dan is zijn leven één groot fiasco geworden. Zijn keuze voor het leven, de liefde, de gerechtigheid en tegen de dood, de haat, de onderdrukking allerhande, is dan niets anders dan een maat voor niets geweest, een slag in de lucht. Dan was hij, radicaal en uitzichtloos 'een mens te veel' (5).

Dan was ook zijn kruis één grote zwiigende muur, waarop mensen tevergeefs te pletter lopen. Dan zijn beloften en verwachtingen, die hij in mensen heeft wakker geroepen, hersenschimmen en luchtspiegelingen. Want waartoe zou God dan Jezus uit de doden hebben doen opstaan? Waartoe zou die God van leven zijn onvoorwaardelijk woord hebben gegeven aan het leven van Jezus? Zo wordt het toneel van de mensengeschiedenis tot plaats van opstanding. Maar als aan

(5): Huub Oosterhuis, Zin uit het lied “Gij zijt voorbijgegaan”. Verzameld Liedboek, Kampen 2004, p. 462.

die geschiedenis elk perspectief ontbreekt, dan is de verrijzenis van Jezus enkel een gebeuren in de verleden tijd, wel toegankelijk misschien voor het geheugen, maar niet voor de *herinnering*. *En waarom zouden christenen nog wat dan ook doen om Hem te gedenken?*

5.3. Dan is ons geloof zonder inhoud

Het is niet verwonderlijk dat fundamentalistische bewegingen vandaag succes kennen. Zo houden sekten voor dat zij de verrijzenis in de hand hebben, dat zij een patent hebben op de verlossing. Maar zij laten de geschiedenis aan haar lot over en trekken zich terug op een eiland van hoogmoedige zekerheden. Zij dompelen zich onder in een geloof dat niet wil aangevochten worden door de feiten van de vaak brutale geschiedenis. Geloven is echter een keuze, die niet zonder risico's is. Het is een handelen tegen de feiten in: opstanding bewerken, opdat Jezus niet vergeefs gestorven is; opdat de naam van God, die doorgeklonken heeft in het leven van Jezus, geheiligd zou worden.

Maar ons geloof is niet zonder inhoud, als de Messias is verrezen. En deze Messias is verrezen, als er opstanding uit de doden bestaat. Als ook vandaag mensen op weg gaan, zodat die weg van bevrijding, die eens door Jezus zelf opnieuw gebaad is in de bijna uitgewiste voetsporen van zijn volk Israël, dan kan het niet anders dan dat doden leven en het onmogelijke mogelijk wordt.

Christenen die zeggen te leven op dit perspectief van Godswege, op de naam *'Ik zal er zijn'* mogen de wereld niet verloochenen, maar zijn geroepen om midden in de geschiedenis opstanding te bewerken en zo de naam van God uit te beelden. Verraad aan die geschiedenis zou Jezus' verrijzenis herleiden tot 'gedane zaken' en tot een hopeloos gevecht tegen de bierkaai. En dat kunnen en mogen wij God en zijn Messias niet aandoen.

De herdenking van 'Jezus is opgestaan' kan ons open maken om het uit te houden en om te blijven zingen tegen de feiten in: "De Heer is waarlijk opgestaan. Hij heeft zich aan ons te zien gegeven."

Hij, die mens te veel, heeft zich aan ons toevertrouwd, opdat eens de dag zou aanbreken, dat mensen mensen zijn en geen enkel mens nog zou vernietigd worden en gebukt gaan onder de niet te dragen last van de ervaring slechts een mens te veel te zijn. Dan worden de beenderen met vlees bekleed en gaan alle graven open, hier en nu (Ezechiël 37).

En dan kunnen we ook de slachtoffers van onze soms gruwelijke mensengeschiedenis in onze weg van bevrijding betrekken:

Kom, Levensadem

En blaas in deze vermoorden opdat zij leven

En blaas in deze vermoorden van Dachau en Auschwitz opdat zij leven

En blaas in deze vermoorden van Darfour en Irak, opdat zij leven

En blaas in deze vermoorden van Oost Kongo, en Rwanda, opdat zij leven

En blaas in deze vermoorden van Guatemala, EL Salvador en Colombia opdat zij leven

En blaas in deze vermoorden van Palestina en Israël, van Afghanistan en Pakistan, opdat zij leven

En blaas in deze vermoorden van alle plaatsen en van alle eeuwen, bekende en onbekende opdat zij leven.(6)

Paul De Witte

(6): Naar een bewerking van Ezechiël 37 door Huub Oosterhuis

Met morele kracht

Bedenkingen naar aanleiding van 'Ontmoetingen met Fidel Castro'⁽¹⁾

Katrien Demuynck, historica, en Marc Vandepitte, filosoof en econoom, zijn beiden ervaren en bewogen Cubaspecialisten. Dat blijkt zowel uit hun publicaties, als uit hun voortdurend engagement in de vorm van lezingen, voordrachten enz.. In 1998 verscheen Vandepittes *De gok van Fidel* (2). Dat was voornamelijk een economische benadering van Cuba. En in 2008 verscheen *De factor Fidel* (3) waarin Demuynck en Vandepitte de historische doelstellingen, de voorwaarden voor het lukken van de revolutie, en het strategisch genie van Fidel Castro onderzochten.

Onder invloed van drukingsgroepen van (de rijke toplaag) Cubanen, die in de beginjaren van de revolutie zijn overgelopen, heeft de VS een doorgedreven negatieve propaganda gevoerd tegen het Cubaanse regime. In *Ontmoetingen met Fidel Castro* gaan de auteurs met beperkte middelen, maar met een onblusbaar enthousiasme de strijd aan met de vooroordelen, die daardoor ook bij onze bevolking heersen. Zij concentreren zich deze maal expliciet op de persoon van Fidel. In hun overtuiging was (en is) Fidel geen verre president. Hij is integendeel hecht verbonden met zijn volk.

Het eerste deel van het boek bevat een beknopte, misschien teveel samengebalde, biografie. Dat is natuurlijk ten dele te wijten aan de uitgebreidheid van de geschiedenis die onmogelijk in vijftig bladzijden kan worden weergegeven. Maar het is de auteurs klaarblijkelijk ook niet te doen om een uitgebreide of exhaustieve beschrijving van Fidels persoonlijke leven. Zo beperken zij zich tot het vermelden dat Fidel zijn toekomstige vrouw leerde kennen en dat ze samen vijf kinderen zouden hebben. "Maar Dalia Soto del Valle trad niet op als first lady, en over haar persoonlijke leven is net zoals over dat van Fidel nauwelijks iets geweten."

Dit boek is dus niet bedoeld als een exhaustieve biografie van Fidel. Wie een kritische doorlichting verwacht van het Cubaanse regime en van zijn leider, komt eveneens bedrogen uit. De auteurs leggen daarentegen de nadruk op Fidels visie, zijn politiek en ethisch engagement. Daarmee voegen zij zich in bij wat de trouwe Cubanen en Fidel zelf als relevant beschouwen. Hoewel Fidel niet ongevoelig was voor vrouwelijk schoon, was zijn levensdoel de revolutie. "Mijn lief, dat is de revolutie", zei hij ooit (getuige Melba Hernandez). Hij schuwde daarbij niet de eenzaamheid, die gepaard gaat met een radicaal engagement en een revolutionaire visie. Op zijn 21 jaar, in 1947, schreef hij al zijn testament: vanaf dat moment zag hij de dood als een onvermijdelijk beroepsrisico (p. 24). Dat bleek geen hersenspinsel te zijn, want in het totaal werden, vooral in de periode 1964 -1965, meer dan 600 moordpogingen tegen hem ondernomen, en meer dan 3000 Cubanen lieten het leven onder aanslagen.

Het biografisch gedeelte geeft een goed overzicht van het onwaarschijnlijk verhaal dat de Cubaanse revolutie is. De rol van 'el comandante' of 'comandante en jefe', zoals Fidel genoemd werd, is daarin al even onwaarschijnlijk. Ook in dit boek komt het strategisch genie van Fidel goed tot zijn recht.

Na de machtsvername evolueerde Fidel van rebel tot staatsman. Op 1 januari 1959 sprak hij de profetische en inspirerende woorden: "Vandaag begint de revolutie. Het zal geen gemakkelijke opdracht zijn, maar een moeilijke onderneming, vol gevaren (...) De

(1): Katrien Demuynck & Marc Vandepitte, *Ontmoetingen met Fidel Castro*, Berchem-Antwerpen, EPO, 2009, 279pp.

(2): Marc Vandepitte, *De gok van Fidel? Cuba tussen socialisme en kapitalisme?*, Berchem, EPO, 1998, 238 pp.

(3): Katrien Demuynck & Marc Vandepitte, *De factor Fidel*, Antwerpen – Apeldoorn, Garant, 2008, 163 pp.

revolutie kan niet op één dag gemaakt worden, maar we zullen ze waarmaken. U mag er op rekenen dat de republiek voor het eerst werkelijk vrij zal zijn en dat het volk zal krijgen wat het verdient.” (p. 39). Dat belette niet dat Cuba, en zijn bevolking nog zeer moeilijke periodes zouden moeten doorstaan. Opmerkelijk daarbij was dat Fidel telkens onomwonden beroep deed op de ‘morele kracht van het volk’. Zo nam hij op de staatsbegrafenis van Che Guevara, in 1997, 30 jaar na zijn dood, emotioneel afscheid met de woorden: “Samen zullen we verder vechten voor een betere wereld”. Ook later, in 1999, greep hij het spontane protest van de bevolking -omdat Elián González niet aan zijn vader teruggeven werd- aan om de ‘Batalla de ideas’ (ideeënstrijd) te lanceren.

Het tweede deel van het boek sluit goed aan bij de historische visie op de revolutie. Dit deel verhaalt over persoonlijke ontmoetingen van heel verscheidene mensen met Fidel. Al die getuigenissen illustreren de grote verbondenheid van grote delen van de bevolking met hun leider en met het revolutionair en socialistisch ideaal. Ik vond de verzameling getuigenissen bepaald indrukwekkend: de auteurs brengen 27 getuigen voor het voetlicht, gaande van naaste medewerkers van Fidel, familieleden, arbeiders, een jonge choreograaf, een dichter, parlementsleden (waaronder de bij ons niet onbekende predikant Raúl Suarez), een arts-dekaan, vakbondsmensen, de moeder van één van ‘de Vijf’ (Cubanen die al meer dan 10 jaar in VS vastzitten, omdat ze door infiltratie, terreuraanslagen tegen Cubaanse doelwitten probeerden te vrijdelen) en Gerardo Hernández één van die ‘Vijf’. Of zij op alle details ook de ‘objectieve waarheid’ spreken en de zaken niet wat aandikken, is moeilijk uit te maken, maar de teneur is wel duidelijk: het zijn allen vurige verdedigers van de revolutie. Door hun getuigenissen kan men de revolutie zelfs enigszins reconstrueren.

Gerardo Hernández

Opvallend is, hoe zij zich door hun president gesteund voelen. Zij zijn zo dankbaar en fier op hem. Zij zijn doordrongen van een ethiek, en worden daarin sterk door hem geïnspireerd. “Het begint en het eindigt bij ethiek”, zegt Armando Hart Dávalos, directeur van het José Martíprogramma van de staatsraad. “Want het is onmogelijk harmonieus te zijn zonder ethisch gevoel. Wat de politiek met de realiteit verbindt is de ethiek. Fidel combineert de ethiek van ‘Ons (Latijns-)Amerika’ met de meest geavanceerde filosofische, politieke en sociale opvattingen van de moderne tijd: Marx, Engels, Lenin. Fidel benadrukte vanaf de beginjaren de beslissende rol van de morele factoren in de strijd voor het socialisme.”

Naast die ethische bevoegenheid (“de revolutie heeft ons geleerd om na te denken, niet om te haten” - Gerardo) treft men bij de geïnterviewden, zelfs bij Gerardo die door de auteurs in de gevangenis werd geïnterviewd, een geweldig optimisme aan. Maar dan niet in de bij ons vaak gebruikte betekenis van een soort waarschijnlijkheidsberekening, zoals bij het gokken op paarden. Dat is een dom en laf optimisme (of pessimisme) dat ontoelaatbaar is. Neen, hun spreken getuigt van een optimisme als levenskracht. Ik wil hier Bonhoeffer citeren: “Het is de kracht om te hopen als anderen het opgeven; de kracht het hoofd hoog te houden als alles fout schijnt te lopen; de kracht die nooit de toekomst laat aan de tegenstander maar haar opeist voor zichzelf.”

Dit boek is zeker niet neutraal. Daarvoor trekken de auteurs te zeer partij voor het socialistische Cuba. Men kan zich echter de vraag stellen of een neutraal standpunt wel meer de waarheid zou dienen. Daarom acht ik dit boek toch erg waardevol. Impliciet stelt het ons als gegoede burgers uit het rijke Westen natuurlijk voor vervelende en oncomfortabele keuzes. Maar strikte neutraliteit of onpartijdigheid is in essentie niet verenigbaar met een ethisch denken, en helemaal niet met een christelijke ethiek. “Omdat je lauw bent, spuw

Ik je uit! ” staat er immers geschreven (Apokalyps). Dat is wat Raúl Suarez ook getuigt; hij ziet geen kloof tussen christelijke en revolutionaire waarden. “De christelijke ethiek is de ethiek van de bevrijding. Het is de boodschap aan de armen met goed nieuws, over het herstel van de menselijke waardigheid, wat neerkomt op het herstel van Gods beeld in hen. Dat beeld is helaas beschadigd en kapotgemaakt door het kapitalisme. Voor Fidel is het terugschenken van de integrale menselijke waardigheid een passie, en dat is precies wat wij bedoelen met het herstel van het beeld van God. ”

Nog op een andere wijze bewijst *Ontmoetingen met Fidel Castro* zijn waarde: het is goed gedocumenteerd, met een tijdtabel en een trefwoordenlijst. Het overzicht van de geschiedenis wordt uitvoerig verantwoord, met bronverwijzingen en een uitgebreide bibliografie. Het boek is verzorgd, vlot geschreven en goed ingedeeld. Zo kan men het in kleine partjes doorlezen. Bovendien wordt de tekst verlucht door zeventig, vaak originele foto's.

Elke 'ontmoeting' begint met een kort citaat, vaak een morele stelling. Dat druist in tegen een neutrale benadering, maar zoals ik reeds suggereerde, brengt dat juist een meerwaarde met zich mee. Een treffend voorbeeld: “Geluk is een gevoel dat voortkomt uit het volbrengen van een opdracht. Het is de grootste verdienste van onze revolutie de mensen dat inzicht mee te geven. ” Ik kan het niet laten te vergelijken met *Max Havelaar* van Multatuli: “Verheug u, (...) Hij heeft mij gezonden naar een oord waar niet alle arbeid is afgelopen, en Hij keurde mij waardig daar te zijn vóór den tijd van de oogst. Want niet in het snijden der padie is de vreugde: de vreugde in het snijden der padie die men geplant heeft. En de ziel van de mensen groeit niet van het loon, maar van den arbeid die het loon verdient. ” .

Zo kan ieder mens van goede wil zien dat de (Cubaans-)revolutionaire waarden, universele waarden zijn.

André Van Droogenbroeck

07.03.2010

Free the Five

Agenda

GEDENK UW als de ander je aanspreekt BEVRIJDING

Bijbelweek
Christenen voor het Socialisme
9-13 augustus 2010

*"Ik ben de Ene, **God-over-jou**, die jou heeft uitgeleid uit het land van Egypte, uit het diensthuis."* (Exodus 20,2). Zo beginnen de 'Tien Woorden'. De kerken hebben ons leren spreken over de 'tien geboden'. Wat je niet mocht of moest doen 'om vooral met een almachtige God in orde te zijn'. Meestal vergat men bovengenoemde inleidende zin te lezen, waardoor we uit het oog verloren dat het inderdaad om 'bevrijding' gaat. In plaats van 'geboden' -waaraan een geurtje hangt van bevel en gehoorzaamheid, van baas en onderdaan- leert een zorgvuldige lezing van de bijbel ons dat we beter zouden spreken van 'aanwijzingen' of 'richtingwijzers'.

De Thora, geresumeerd in de Tien Woorden, werd aan de Israëlieten gegeven in de woestijn. Tot ons komen ze in een hedendaagse woestijn. Talrijk zijn daar de wegwijzers en zij wijzen in allerlei richtingen. "Zoek het maar uit", klinkt vaak de boodschap: "je bent toch vrij!" Gaat het over deze liberale vrijheid waarmee men ons om de oren slaat?

Hoe in deze chaos de weg naar bevrijding niet kwijtraken?
Hoe dwaalwegen vermijden?

In deze bijbelweek willen we samen -niet alleen- uitzoeken wie voor ons "**God-over-jou**" is. Aan wiens stem geef je gehoor? Waaraan ben je ge-hoor-zaam? Wat doen we om uit de benauwenis (=het land van Egypte) te treden en om werk te maken van een komende wereld waarin het goed (samen)leven is?

Begeleiding: Bijbelcollectief van CvS

Plaats: Oasecentrum (Don-Bosco) in Groot-Bijgaarden

Organisatie, inlichtingen, info:

CvS

Belgradestraat 82

2800 Mechelen

tel. 015-41.64.85

e-mail christenen.v.h.socialisme@skynet.be

Een kompas voor de toekomst

Vierdaagse in Brussel,
13-16 mei 2010

Welke levensbeschouwing je ook hebt opgebouwd, ongetwijfeld heb je een aantal ervaringen, inzichten, normen en waarden die je wilt doorgeven aan toekomstige generaties.

Maar de wereld verandert en nieuwe generaties moeten hun eigen weg zoeken. Hoe geef je hen iets waarmee ze verder kunnen, zonder de weg voor hen uit te stippelen? Wat vang je in een gps-tijd nog aan met een ouderwets kompas? Hoe pas je oude tradities en ervaringen aan aan nieuwe tijden, zonder de waardevolle essentie te verliezen of naar je hand te zetten?

In deze vierdaagse nemen we onze eigen situatie onder de loep.

Naast onze eigen positie onderzoeken we ook welke waarden en toekomstperspectieven in onze samenleving naar voren worden geschoven.

We putten inspiratie uit getuigenissen van gedreven mensen met hoopgevende projecten, uit Bijbelse en andere verhalen, om een spoor te vinden van wat voor ons een kompas voor de toekomst zou kunnen zijn.

We werken afwisselend in kleine en grote groepen en maken gebruik van verhalen, films, bijbelteksten, panelgesprekken, creatieve verwerkingsmomenten...

Begeleiding:

Rosalie Heens, Ina Koeman, Mieke Mariën, Bob ter Haar, Elke Vandeperre, Josephine Wilschut

Organisatie:

Motief i.s.m. De Doorzetters en Jona.

Inlichtingen en inschrijvingen:

v.z.w. Motief, Boomsesteenweg 269, 2020

Antwerpen. 03-216.92.83.

info.motief@skynet.be.

www.motief.org